

SUOMEN

rakenne

historia

instituutiot

poliittinen järjestelmä

PERUSASIAT 2

Suomen poliittinen järjestelmä
PERUSASIAT -sarjan julkaisu nro 2

Kommunistinen nuorisoliitto
Sosialismi.net
2006

ISBN-13: 978-952-99453-4-4 (nid.)

ISBN-10: 952-99453-4-5 (nid.)

ISBN-13: 978-952-99453-5-1 (PDF)

ISBN-10: 952-99453-5-3 (PDF)

SUOMEN POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ

Sisällys

Lukijalle	5
1. Yhteiskuntataloudellinen muodostuma ja poliittinen järjestelmä	7
1.1 Yhteiskuntataloudellinen muodostuma	7
1.1.1 Tuotantovoimat ja tuotantosuhteet	8
1.1.2 Yhteiskuntaluokat	8
1.1.3 Perusta ja päällysrakenne	9
1.1.4 Ideologia	10
1.1.5 Hegemonia	10
1.1.6 Yhteiskuntataloudellisen muodostuman alajärjestelmät	11
1.2 Poliittinen järjestelmä	11
1.2.1 Poliitiikka	12
1.2.2 Valta	12
1.2.3 Vallankumous	13
1.2.4 Poliittiset voimat	13
1.2.5 Puolueet	14
1.2.6 Valtio	15
1.2.7 Kansallisvaltio	16
1.2.8 Valtiotyyppi ja valtiomuoto	17
2. Suomen hallitsemistavan taloudellinen tausta	19
2.1 Ruotsin vallasta Venäjän vallan aikaan	19
2.1.1 Krimin sota ja taloudellisen liberalismien voitto	19
2.1.2 Vuosi 1905	20
2.1.3 Ensimmäinen maailmansota ja lokakuun vallankumous	21
2.2 Suomi itsenäisenä valtiona 1. Ensimmäisen tasavallan aika (1917–1939)	22
2.2.1 Talous maailmansotien välillä	22
2.2.2 Poliitiikka maailmansotien välillä	23

2.3 Suomi itsenäisenä valtiona 2. Toisen tasavallan aika (1944–1990)	24
2.3.1 Talouden kehitys 1944–1961	24
2.3.2 Vapaakaupan ja tulopolitiikan aikakausi	25
2.3.3 Viennin ja tuonnin rakenne	26
2.3.4 1990-luvun lama ja suunnanmuutos	26
2.4 Kolmas tasavalta (1995–)	27
3. Suomi	29
3.1 Yhteiskuntaluokat	30
3.2 Poliittiset voimat	31
3.2.1 Puolueet	31
3.2.2 Etujärjestöt	33
3.2.3 Kansalaisjärjestöt	35
3.2.4 Joukkoviestintävälineet	35
3.3 Valtiolliset instituutiot	37
3.3.1 Valtiosääntö	38
3.3.2 Eduskunta	38
3.3.3 Hallitus	41
3.3.4 Valtiohallinto	44
3.3.5 Alueellinen itsehallinto	45
3.3.6 Oikeuslaitos	46
3.4 Poliisilaitos ja armeija	46
3.4.1 Poliisi	47
3.4.2 Puolustusvoimat	48
3.5 Ulkopolitiikka	49
3.6 Euroopan Unionin vaikutuksia Suomen poliittiseen järjestelmään	49
Lähteitä ja lisälukemista	52

Lukijalle

Tässä vihkosessa keskitymme Suomen poliittisen järjestelmän ymmärtämisessä auttaviin ydinasioihin. Olemme tiiviissä paketissa pyrkineet tarjoamaan pureskeltavaksesi kaikkein tärkeimmät asiat aiheesta. Tavoitteenamme on tällä vihkolla selventää sinulle Suomen poliittisen järjestelmän *pääpiirteet*. Toivomme, että tekstimme antaisi myös oivaltamisen iloa ja virikkeitä yhteiskunnalliseen toimintaan ja tutkimukseen.

Oletamme, että olet jo lukenut Perusasiat-sarjan ensimmäisen osan, *Marxistileninistin perusvihkon*. Voit kuitenkin huoletta lukea tämän vihkon itsenäisenäkin. Uskomme, että ymmärrät tekstin pääkohdat joka tapauksessa. Tarvittaessa löydät perusvihkon lähimmältä nuorelta kommunistilta tai tilaamalla KomNL:sta. Sähköisenä vihkonen on ladattavissa verkko-osoitteissa *komnl.fi* ja *sosialismi.net*.

Tämän vihkon ensimmäisessä luvussa avaamme yhteiskuntataloudellisen muodostuman sekä poliittisen järjestelmän sisältöä. Luvussa pyrimme antamaan teoreettista pohjaa seuraavien jaksojen lukemista varten ja muistuttamaan muutamista historiallisen materialismin perusasioista. Toisen luvun aiheena on Suomen hallitsemistavan taloudellinen tausta, jonka selvittäminen auttaa nykytilanteeseen johtaneiden syiden hahmottamista. Kolmannessa luvussa käsittelemme lähinnä Suomen poliittisen järjestelmän rakenteen pintailmiöitä ja instituutioita. Poliittisen järjestelmän taustalla vaikuttavan taloudellisen rakenteen yksityiskohtainen materialistinen tutkimus tai poliittisen käyttäytymisen ja toimintatapojen selvittäminen eivät mahdu tähän vihkoon, vaikka olisivatkin tärkeitä aiheita asiaan syvälle pureutuvassa tutkimuksessa.

Tässä esityksessä keskitymme poliittiseen järjestelmään, mutta on muistettava, että myös yhteiskunnan ideologinen ja taloudellinen alue ovat erittäin tärkeitä yhteiskunnallisessa toiminnassa. Usein yhteiskunnallisessa toiminnassa keskitytään lähes pelkästään politiikkaan ja pyritään vaikuttamaan sitä kautta. Monilla pitkään poliittisissa

järjestöissä toimineilla henkilöillä asioiden tarkastelutapakin on jo muuttunut sellaiseksi, että yhteiskunnallisia tapahtumia katsotaan politiikan näkökulmasta. Tämä voi johtaa virhepäätelmiin, sillä politiikka on kuitenkin vain *pintailmiö* (vaikka hyvin merkittävä sellainen), ja tapahtumien perimmäiset syyt ovat löydettävissä erityisesti *taloudellisista* rakenteista. Eri aikoina, erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa luokkataistelun eri osat alueet ovat merkitykseltään erilaiset. On hyvä pohtia, onko toiminnan painopiste aina kohdistettu oikein. On pidettävä mielessä, että pelkkä poliittisessa järjestössä toimiminen ei joka tilanteessa ole kaikkein vaikuttavin tapa työväenluokan etujen edistämiseksi. Luokkataistelun taantuma- ja suvantovaiheissa voi usein olla järkevämpää kohdentaa voimavarat omien käsitysten selvittämiseen ja organisaation rattaisten rasvaamiseen, ja jättää aktiivisempi ”politiikan tekeminen” aikaan, jossa joukot ovat taas liikkeellä ja valmiimpia ottamaan kommunistien sanoman vastaan.

On mainittava vielä muutama asia poliittisen järjestelmän tarkastelussa käyttämämme luokkakantaisen näkökulman vaikutuksista tekstin sisältöön: (1) Painotamme tekstissä tietoisesti (mielestämme) työväenluokan etujen tai luokkataistelun kannalta tärkeitä seikkoja eli valtion luokkaluonnetta sekä kapitalistiluokan (ja sen välikäsinä myös valtion virkamiesten) valtaa. (2) Taloudellisen järjestelmän rakenteita, toimijoita ja tapahtumia kuulee usein kutsuttavan yhteisellä nimikkeellä ”markkinavoimat”. Tätä käsitettä ei tekstissä mainita, sillä mielestämme se antaa liian epämääräisen kuvan vallitsevan tuotantotavan vaikutuksista poliittiseen järjestelmään. (3) Yliopistoissa tällä hetkellä opetettavassa valtio-opissa yhteiskunta jaetaan sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen alajärjestelmään. ”Sosiaalisen” irrottaminen erilleen muista järjestelmistä ei mielestämme tuota todellisuutta riittävän hyvin kuvaavia tuloksia. Olemme tekstissä jaotelleet yhteiskunnan taloudelliseen, ideologiseen ja poliittiseen alajärjestelmään, koska ajattelutapamme mukaan näin otamme yhteiskunnan rakenteen ja hallitsemisen paremmin huomioon.

Annamme KomNL:n valistusjaostolle vapaat kädet vihkon sisällön muokkaamiseen uusia painoksia otettaessa.

KomNL:n valistusjaoston työryhmä

25.11.2006

Vihkon tekstin ovat kirjoittaneet Miika Salo ja Joonas Laine. Kommenteillaan sisältöön ovat vaikuttaneet KomNL:n valistusjaoston jäsenet, erityisesti Jaakko Tervo. Kiitokset tekstin oikolukeneelle Raisa Jäntille hyvistä kommenteista, joiden avulla kirjoittajat saivat muovattua tekstiään paremmaksi. Kiitokset myös kaikille muille sanansa sanoneille.

SUOMEN POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ

1. Yhteiskuntataloudellinen muodostuma ja poliittinen järjestelmä

Ennen kuin voimme käsitellä Suomen poliittista järjestelmää, on selvitettävä muutamia historiallisen materialismin ja valtio-opin käsitteitä kommunistisesta näkökulmasta. Poliittisen järjestelmän tutkimuksen kannalta tärkeimmät käsitteet ovat *yhteiskuntataloudellinen muodostuma* ja *poliittinen järjestelmä*.

Tässä luvussa avaamme hieman näitä käsitteitä.

1.1 Yhteiskuntataloudellinen muodostuma

Ihminen ei voi elää ilman ruokaa, asuntoa ja vaateita. Luonnosta ei saada valmiina kaikkea mitä ihminen tarvitsee, joten luontoa on muokattava työtä tekemällä.

Muokatessaan luontoa haluamaansa suuntaan ihminen muokkaa samalla itseään osana luontoa. Työ on luonnon ja ihmisen välistä aktiivista kanssakäymistä, jossa kumpikin muuttaa toistaan. Työtapojen ja tuotannon kehittyminen on ollut edellytys myös ihmisen kehittymiselle yhteiskunnalliseksi olennoiksi. Tuotantoprosessissa ihmiset eivät tuota ainoastaan aineellisia tarpeita vaan myös *yhteiskunnallisia suhteitaan*.

Tuotanto luo perustan yhteiskunnalle. Tuotantoprosessi sitoo yhteiskunnan kokonaisuudeksi. Tätä kokonaisuutta, jossa vallitsevat kulloisellekin tuotantotavalle tyypilliset lainomaisuudet, kutsutaan yhteiskuntataloudelliseksi muodostumaksi.

Yhteiskuntataloudellinen muodostuma on sisäisesti keskinäisessä yhteydessä sekä vuorovaikutuksessa olevien ja toisistaan riippuvaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden ja suhteiden järjestelmä.

1.1.1 Tuotantovoimat ja tuotantosuhteet

Erilaisia yhteiskuntataloudellisia muodostumia ei erota toisistaan se, mitä tuotetaan, vaan se, *miten* tuotetaan.

Vallitseva tuotantotapa muodostuu yhteiskunnan tuotantovoimista ja tuotantosuhteista.

Tuotantovoimilla tarkoitetaan niitä kaikkia eri tekijöitä, jotka vaikuttavat tuotantoprosessiin. Ihmisten työvoiman lisäksi tuotantovoimiin luetaan tuotantovälineet eli erilaiset koneet, työkalut, materiaalit, säiliöt ja työtilat kuten tehtaat ja toimistot. Tuotantovoimiin kuuluvat myös erilaiset tuotannossa käytettävät menetelmät.

Työssä käytettävät työvälineet eivät ole ainoastaan ihmistyövoiman kehityksen mittari vaan tuovat ilmi myös ne yhteiskunnalliset olosuhteet, joissa työskennellään. *Tuotantosuhteet* muodostuvat yhteiskunnassa vallitsevasta tuotantovälineiden omistumuodosta, ihmisten keskinäisistä suhteista tuotannossa ja tuotteiden jakomuodosta. Tuotantosuhteet määräävät ihmisten väliset suhteet kussakin yhteiskuntataloudellisessa muodostumassa.

1.1.2 Yhteiskuntaluokat

Yhteiskuntaluokat ovat suuria ihmisryhmiä, jotka eroavat toisistaan sen mukaan, mikä on niiden suhde tuotantovälineisiin.

Kapitalistisessa yhteiskuntataloudellisessa muodostumassa on kaksi perusyhteiskuntaluokkaa: *kapitalistiluokka* ja *työväenluokka*. Kapitalistiluokka on tuotantovälineet omistava luokka. Työväenluokka puolestaan myy työvoimaansa kapitalistiluokalle. Perusluokkien edut eivät ole yhteensovittavissa: mikä on lisää kapitalistin pussiin, on pois työläiseltä ja päinvastoin.

Perusluokat eivät ole mitenkään täysin yhtenäisiä ryhmiä. Tutkimusta varten ne on usein mielekästä jakaa kerrostumiin.

Kapitalistiluokka voidaan jaotella eri ryhmiin esimerkiksi pääoman määrän ja pääomasijoitusten kohteiden mukaan. Alistetuissa maissa kapitalistiluokka jakautuu kansalliseen porvaristoon ja ”compradoriporvaristoon”, joka toimii yhteistyössä maataan alistavan, imperialismin keskusalueiden porvariston kanssa.

Työväenluokasta voidaan eritellä esimerkiksi ”työläisaristokratia” ja proletariaatti.

Työläisaristokratia on *Friedrich Engelsiltä* lähtöisin oleva termi, jolla hän tarkoittaa elintavoiltaan ja ajatusmaailmaltaan porvarillistuneita (”keskiluokkaistuneita”) työväenluokan jäseniä. Tietyillä tuotannonaloilla, erityisesti uusilla, ”tietotyöhön” perustuvilla kansainvälisillä ventialoilla, palkkatyöläiset näkevät omat etunsa usein eriytyneinä muiden työläisten eduista. Näillä aloilla suurimmat yritykset saavat korkeita monopolivoittoja. Lisäksi näillä teollisuusaloilla tarvittaviin tehtäviin koulutettuja työläisiä on suhteellisen vähän. Näistä syistä johtuen kapitalistit pystyvät maksamaan varsin korkeaa palkkaa ja siten ”lahjomaan” työläisiä puolelleen. Imperialismin keskusalueiden työväenluokan ”työläisaristokraattisuudesta” johtuen sen tietoisuus omasta luokka-asemastaan, itseensä kohdistuvasta riistosta, on heikko. Merkittävimmät

kapitalistiryhmät ovat puolestaan hyvin tietoisia asemastaan ja ajavat päättäväisesti ja johdonmukaisesti omia etujaan.

Proletariaatin käsite on historian kuluessa muuttunut ja muovautunut — onhan sana perua jo antiikin ajalta. Proletariaatti määritellään tässä tekstissä *työväenluokan potentiaalisesti vallankumoukselliseksi osaksi*. Suomessa proletaarit työskentelevät erityisesti rutiinitaitoja vaativissa tehtävissä ja suljetummilla teollisuusaloilla. Suomen proletaarit ovat tehdas- ja rakennustyöläisiä, vuokra- ja pätkätyöläisiä, työttömiä jne. Proletariaatti on maailman nopeimmin kasvava yhteiskuntaluokka, mutta ei kuitenkaan suurin. Suuressa osassa imperialismiin alistamaa maailmaa on edelleen hyvin suuri ja alistettu talonpoikaisto, jonka merkitystä luokkataistelutilanteessa ei pidä nykypäivänäkään vähätellä.

Perusluokkien lisäksi kapitalismissa on ns. *väliluokkia* (keskiluokkia), joihin kuuluu mm. pikkuporvaristo eli pienyrittäjät, pienviljelijät sekä ammatin- ja liikkeenharjoittajat. Pikkuporvaristo omistaa itse tuotantovälineet, mutta ei kuitenkaan kykene elämään työväenluokan työllä, vaan käyttää myös omaa työvoimaansa. Pikkuporvariston lisäksi väliluokkiin voidaan laskea kuuluvaksi mm. ylemmät toimihenkilöt ja erityisasiantuntijat.

Edellä mainittujen lisäksi on olemassa myös pieniä ihmisryhmiä, joita ei voi sijoittaa mihinkään luokkaan. Näitä ovat esimerkiksi freelancer-taiteilijat, erilaisilla rikoksilla ja huijauksilla elantonsa saavat tai täysin ”yhteiskunnan ulkopuolella”, äärimmäisessä köyhyydessä elävät henkilöt.

1.1.3 Perusta ja päällysrakenne

Materialistisen käsityksen mukaan ideologiat, taiteet, lainsäädäntö ja politiikka syntyvät pääasiassa vallitsevan tuotantotavan perustalta ja ovat sidottuja yhteiskunnan kehitystasoon. Yhteiskunnan tuotantoprosessissa ihmiset asettuvat suhteisiin, jotka muovaavat ihmisten tajuntaa. Ihmisten ajattelu ei määrää heidän olemassaoloaan, vaan päinvastoin ihmisten yhteiskunnallinen oleminen määrää heidän ajatteluaan. Ihmiset ovat siis elinolosuhteidensa ja kasvatuksensa tuotteita.

Kommunismien klassikot *Karl Marx* ja Friedrich Engels käyttävät kielikuvaa, jossa yhteiskunta jaetaan tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden muodostamaan *perustaan* ja *päällysrakenteeseen*, johon kuuluvat erilaiset ideologiat, taiteet, tieteet, lainsäädäntö, politiikka ja niin edelleen. ”Perusta” ja ”päällysrakenne” eivät ole tarkkoja tieteellisiä käsitteitä, mutta ovat avuksi yhteiskunnan rakenteen hahmottamisessa.

Perusta ja päällysrakenne ovat keskenään jatkuvassa vuorovaikutussuhteessa. Päällysrakenteen muutokset vaikuttavat myös perustaan ja yhteiskunnallisen muutoksen nopeuteen. Kuitenkin yhteiskunnan taloudellinen perusta, tuotantotapa, viime kädessä ohjaa yhteiskunnan kehitystä. Tuotantotavan muuttamisen kautta muuttuu hitaammin tai nopeammin myös päällysrakenne. Vanhasta päällysrakenteesta siirtyy kuitenkin osa myös uuteen päällysrakenteeseen.

Venäläinen sosialisti *Georgi Plehanov* on pyrkinyt selventämään perustan ja päällysrakenteen suhdetta seuraavalla ”viiden perättäisen elementin” kaavalla. (1) *Tuotantovoimien tilasta* ja niistä johtuvista (2) *taloudellisista suhteista* kasvaa esiin

(3) sosiaalis-poliittinen järjestelmä. Osittain taloudesta ja siitä kasvaneesta sosiaalis-poliittisesta hallintojärjestelmästä määräytyy (4) yhteiskunnallisen ihmisen tajunta. Tämän tajunnan ominaisuuksia heijastavat viimein (5) erilaiset ideologiat.

1.1.4 Ideologia

Erilaiset ideologiat kuuluvat olennaisesti politiikan näyttämölle. Ideologiat ovat merkitysten, arvojen ja uskomusten suhteellisen muodollisia ja pysyviä, esimerkiksi kirjalliseen muotoon ”raamatuiksi” painettuja järjestelmiä.

Raymond Williams erottaa kolme eri tapaa käsittää ideologia: (1) tietylle ryhmälle tai luokalle ominainen uskomusten järjestelmä; (2) harhaanjohtavien uskomusten järjestelmä, jolla tarkoitetaan toden tai tieteellisen tiedon vastakohtaa; (3) merkitysten tai aatteiden tuottamisen yleinen prosessi.

Kommunistisessa tutkimuksessa ideologian käsite on hyvin tärkeä. Karl Marx piti ideologiaa kielteisenä käsitteenä, ja hänen pyrkimyksensä oli päästä eroon ideologioista. Hänen mielestään tieteellinen totuus palvelee työväenluokkaa parhaiten. Myöhemmin *Vladimir Lenin* käytti ideologia-käsitettä myönteisessä merkityksessä, korostaen erityisesti työväenluokan oman ideologian merkitystä ja luokkien välistä ideologista taistelua. Leninin ajatusten mukaan on olemassa työväenluokan ja kapitalistiluokan ideologiat. Luokkien välinen ideologinen taistelu on osa yhteiskunnassa käynnissä olevaa jatkuvaa luokkataistelua.

Erilaisista näkemyksistä huolimatta voimme jokseenkin varmasti määritellä ideologian *kuvitteelliseksi suhteeksi todellisiin tuotantosuhteisiin*. Luokkayhteiskunnan tuotantosuhteet ovat riistosuhteita, eduiltaan sovittamattomien luokkien suhteita. Ideologiat kuvaavat näitä luokkasuhteita, mutta eivät koskaan täysin vastaa todellisuutta. Meidän tietomme todellisuudesta kasvavat jatkuvasti ihmiskunnan kehittyessä, mutta koskaan emme kuitenkaan voi tietää kaikkea. Käsitteemme todellisuudesta ovat luokkayhteiskunnassa väistämättä ideologisia.

1.1.5 Hegemonia

Hegemonian käsite ylittää ideologian. Hegemonia ei ole vain aatteiden ja uskomusten tietoinen järjestelmä, vaan kokonainen yhteiskunnallinen prosessi täynnä hallitsevia merkityksiä ja arvoja.

Jollakin ryhmällä tai luokalla on hegemonia, kun sillä on valta saada omat arvonsa ja aatteensa vallitseviksi koko yhteiskunnassa. Kapitalistisen hegemonian alaisena ovat alistetun luokan jäsenet pitävät yhteiskunnassa vallitsevaa tilannetta täysin hyväksyttävänä ja oikeana. Suuret kansanjoukot ovat valmiita puolustamaan nykyistä yhteiskuntajärjestystä. Vaikka alistetut olisivatkin tyytymättömiä, he eivät kykene näkemään mitään vaihtoehtoa nykyiselle tilanteelle tai ajattelevat, että kaikki vaihtoehdot olisivat joka tapauksessa nykyistä huonompia. Esimerkiksi 2001—2004 tehdyssä tutkimuksessa *Comparative Study of Electoral Systems* suomalaisista lähes 90 % piti hallintomuotoaan (jota kutsutaan tutkimuksessa demokratiaksi) muita hallintomuotoja

parempana. Samaan aikaan kuitenkin vain noin 25 % suomalaisista piti demokratian toimivuutta Suomessa niin hyvänä, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista olisivat vailla pohjaa.

Hegemonia on koko elämän eri alueiden yli ulottuvien käytäntöjen ja odotusten kokonaisuus, johon kuuluvat niin tuntemuksemme kuin toimintatapammekin. Hegemonian tutkimuksessa käsitepari perusta-päällysrakenne on epätäydellinen, sillä hegemonia läpäisee koko yhteiskuntataloudellisen muodostuman. Kuitenkin klassikoiden käyttämän kielikuvan mukaisesti on muistettava, että järjestelmän tutkimuksen on lähdettävä taloudellisista tuotantovoimista ja -suhteista. Pelkästään pintailmiöitä tarkastelemalla ei voida päästä todellisuutta kuvaaviin päätelmiin.

1.1.6 Yhteiskuntataloudellisen muodostuman alajärjestelmät

Yksi tapa eritellä yhteiskuntaa on jakaa se alajärjestelmiin ja tutkia niitä. Yhteiskuntataloudellinen muodostuma voidaan jakaa esimerkiksi kolmeen alajärjestelmään: *taloudelliseen, ideologiseen ja poliittiseen*.

Jaottelu alajärjestelmiin on suhteellinen, ja monet ryhmät, organisaatiot ja instituutiot toimivat usean eri järjestelmän alueella. Näihin alajärjestelmiin ei voi myöskään sisällyttää aivan kaikkia yhteiskunnan eri osa-alueita tai ilmiöitä. Esimerkiksi hegemonian tutkimus ei pidemmän päälle olisi hedelmällistä tällaisessa jaottelussa väkisin pitäytymällä. Alajärjestelmiä ei tulisi tarkastella irrallisina, vaan toisiinsa sidottuina, yhden kokonaisuuden osina.

Kommunistisesta näkökulmasta katsottuna tarkastelutapa on kuitenkin selventävä ja hyödyllinen, nimenomaan mainittua jaottelua käyttäen. Jaottelun avulla voidaan eritellä yhteiskuntaa riittävän syvällisesti, *ottaen huomioon yhteiskunnan luokkarakenteen* ja keskittyen ilmiöiden syihin. Jokaisella jaottelun osa-alueista yhteiskuntaluokat kamppailevat keskenään enemmän tai vähemmän aktiivisesti. Tätä kamppailua kutsutaan *luokkataisteluksi*, joka vastaavasti jaetaan useimmiten juuri taloudelliseen, ideologiseen ja poliittiseen luokkataisteluun.

1.2 Poliittinen järjestelmä

Laajassa merkityksessään poliittisena järjestelmänä voidaan pitää ihmisten välisten suhteiden pysyvää muodostelmaa, jossa vallalla, hallitsemisella ja auktoriteetilla on merkittävä osuus. Tällaisia ”poliittisia järjestelmiä” on esimerkiksi kerholla, yhdistyksellä, puolueella, yrityksellä ja perheellä. Tämä käsitystapa siirtää valtio-opillisia käsitteitä ja teorioita erilaisten ihmisyyhteisöjen tutkimiseen.

Tässä tekstissä poliittinen järjestelmä ymmärretään suppeammin, ja sillä tarkoitetaan valtioon kytkeytyvää poliittista organisaatiota yhteiskunnassa.

Poliittisen järjestelmän tärkein osa on valtio. Valtioelinten lisäksi poliittiseen järjestelmään kuuluu monia poliittisia ryhmiä, instituutioita ja järjestöjä, kuten poliittiset puolueet. Myös poliittiset käytännöt ja toimintatavat lukeutuvat poliittisen järjestelmän piiriin.

Yhteiskunnan tavoitteet ja tehtävät ja voimavarat niiden toteuttamiseksi määritellään poliittisen järjestelmän kautta. Poliittisen järjestelmän perustehtävänä on *voimavarojen suuntaaminen johtavan yhteiskuntaluokan esittämien päämäärien saavuttamiseksi*. Poliittinen järjestelmä on riippuvainen vallitsevasta yhteiskuntamuodosta, luokkataistelutilanteesta sekä poliittisista ja ideologisista olosuhteista. Poliittinen järjestelmä on päällysrakenne, joka viime kädessä määräytyy yhteiskunnan taloudellisesta perustasta. Poliittinen järjestelmä kuitenkin näyttäytyy hallitsevana, sillä yhteiskunnan hallinto toteutetaan poliittisen järjestelmän kautta.

Kapitalistisessa yhteiskuntataloudellisessa muodostumassa poliittisen järjestelmän perustana on kapitalistiluokan ja työväenluokan valta- ja alistussuhde.

Tällä hetkellä kapitalismi on käytännössä vallitseva yhteiskuntataloudellinen muodostuma kaikkialla maailmassa. Muutamista tämän hetken paikallisista poikkeuksista (kuten Kuubassa ja osissa Nepalia) huolimatta lähes kaikkialla on vallassa kapitalistiluokka ja sen kumppanit.

Suomen poliittinen järjestelmä on osa kapitalistista maailmanjärjestelmää, imperialismia, joka jakaa maailman yksinkertaistetusti sanottuna kahtia: imperialismiin keskusalueisiin ja periferiaan. Sen keskusalueita ovat Euroopan Unioni, Japani ja Pohjois-Amerikka.

1.2.1 Poliitiikka

Kapitalismin pääristiriita on kapitalistiluokan ja työväenluokan välinen sovittamaton eturistiriita. Toisena hyvin merkittävänä ristiriitana monopolistisen kapitalismin aikakaudella on alistavien ja alistettujen maiden eli imperialismiin keskusten ja periferian välinen ristiriita. Yhteiskunnallinen ja poliittinen elämä on täynnä myös muita ristiriitoja. Itse *politiikka* on ”ristiriita päämäärissä”, toimimista jonkin puolesta jotakin vastaan.

Politiikka on strategioita ja taktiikoita päämäärien tavoittamiseksi kamppailussa toisia toimijoita vastaan. Se on myös valtiovallan ja -koneiston käyttämistä tiettyjen päämäärien saavuttamiseksi. Lisäksi politiikkaan kuuluu kirpaisevienkin kompromissien teko — päämäärien lähentämiseksi tai vastapuolen päämääriin pääsyn estämiseksi.

Politiikkaan kuuluvat konfliktit ja myös yhteistyö. Se on siis erilaisin keinoin tapahtuvaa taistelua vallasta, vallankäyttöä, hallitsemista, etujen ajamista ja toimenpiteiden sovittelua yhteen.

1.2.2 Valta

Vallankäyttö kuuluu olennaisesti politiikkaan. Valta on kykyä aikaansaada asiantiloja. Valtaa on paitsi asioiden muuttaminen myös niiden ennallaan pitäminen. Voidaan käyttää jaottelua *negatiiviseen valtaan* ja *positiiviseen valtaan*: negatiivinen valta rajoittaa, estää ja ehkäisee; positiivinen valta määrittelee, rakentaa ja mahdollistaa.

On valtaa pystyä määrittelemään, mitä ihmiset haluavat tai mitkä tavoitteet ovat heille tavoittelemisen arvoisia tai epämieluisia. Tällaisen vallan määrittely on pohjimmiltaan yhteiskunnallinen suhde ja siten yksittäisten tahojen ulottumattomissa.

Yksittäisen toimijan valta suhteessa muihin määräytyy sen mukaan, kuinka paljon hänen käytettävissään on voimavaroja ja mahdollisuuksia vallan käyttämiseen. Toimijoilla, joilla on joissakin tilanteissa paljon valtaa, ei välttämättä ole sitä lainkaan joissakin toisissa tilanteissa. Valta ei ole toimijan ominaisuus vaan toimijoiden välinen suhde. Se on aina samalla vallankäytön kohteen alisteisuutta vallan käyttäjälle. Valta on vieraan tahdon tyrkyttämistä (tavalla tai toisella) ja siihen alistumista.

Valtasuhteet ja niiden muuttuminen ovat aina yhteiskunnallinen prosessi, joka ei ole yhteiskunnan yksittäisten toimijoiden hallinnassa.

Valta yleensä on saanut alkunsa yhteiskunnallisesta työnjaosta sekä siitä juontuvista erilaisista yhteyksistä, jotka ihmisten välillä vallitsevat. Se on välttämätön edellytys ihmisten osallistumiselle yhteiskunnallisen elämän tuotantoon ja sen uusintamiseen. Samalla valta on tämän osallistumisen väline, jokaisen yhteisön toimintakeino. Yhteiskunnallinen valta ei ole ominaista vain luokkayhteiskunnalle, vaan myös luokkattomalle yhteiskunnalle, yhteiskunnalle kokonaisuudessaan sekä sen osille. Jokainen laajemmassa mitassa suoritettava yhteistyö tai yhteiskunnallinen työ edellyttää vaihtelevassa määrin johtamista, jonka avulla yksilölliset työt saatetaan sopuun keskenään.

1.2.3 Vallankumous

Pelkistetysti sanottuna valtasuhteen voi kumota asettamalla valtaa vastaan suuremman vallan. Vallankäytöllä valtasuhde käännetään ylösalaisin.

Vallankumouksella käsitetään yleensä nopeaa olosuhteiden laadullista muuttumista. Yhteiskunnallisessa elämässä vallankumouksella tarkoitetaan ihmisten toiminnan tuloksena synnytettyä muutosta, jossa poliittista ja mahdollisesti myös taloudellista järjestelmää muutetaan radikaalisti. Vallankumoukset voidaan jakaa poliittisiin ja yhteiskunnallisiin. Poliittisessa vallankumouksessa keskitytään päällysrakenteen muuttamiseen ja vaihdetaan valtiokoneisto toiseen. Yhteiskunnalliset vallankumoukset muuttavat ensisijaisesti perustan ja tätä kautta päällysrakenteen.

Vallankaappaus on erotettava vallankumouksesta. Vallankaappauksessa saman valtiokoneiston hallinta vaihdetaan lakien vastaisella tavalla. Vallankumouksessa taas vähintään valtiokoneisto muutetaan.

Vallankumouksen toteuttamiseksi (tai ainakin sen oikeuttamiseksi), samoin kuin olemassa olevan vallan ylläpitoon ja yleensä kamppailuun yhteiskunnan johtoasemasta, tarvitaan tietynlainen, tarkoitusta palveleva ideologia. Lisäksi nykyaikana tarvitaan puolue, jonka kautta tämä kamppailu on organisoitu.

1.2.4 Poliittiset voimat

Poliittiset voimat ovat poliittiseen järjestelmään toiminnallaan vaikuttavia ryhmiä. Keskeisimpiä ryhmiä ovat poliittiset puolueet ja taloudelliset etujärjestöt. Myös esimerkiksi joukkotiedotusvälineet ovat poliittisia voimia. Niiden kautta esitetään poliittisia viestejä ja ne ovat myös itse vaikutusvaltaisia toimijoita.

Poliittiset voimat asettuvat jommankumman perusluokan puolelle. Poikkeuksena ovat väliluokkia edustavat poliittiset voimat. Yhteiskunnallisen tilanteen kärjistyessä nämäkin asettuvat käytännössä toisen perusluokan tueksi. Suomessa väliluokkien poliittinen merkitys on hyvin pieni, mutta ei kuitenkaan olematon.

1.2.5 Puolueet

Poliittiset puolueet ovat vapaaehtoisesti muodostettuja järjestäytyneitä poliittisia voimia. Ne pyrkivät saamaan valtiollista valtaa ja käyttämään tätä valtaa tavoitteidensa saavuttamiseksi. Nykyisissä oloissa puolue on välttämätön poliittisen elämän organisaatiomuoto, joka tekee vaikuttavan osallistumisen politiikkaan mahdolliseksi.

Puolueita voidaan jaotella monella eri tavalla. Yleisiä tapoja on jakaa puolueet erimerkiksi oikeisto- ja vasemmistopuolueisiin, työväenpuolueisiin ja porvarillisiin puolueisiin tai konservatiivisiin, reformistisiin ja vallankumouksellisiin puolueisiin. Lisäksi puolueita voidaan jaotella kaaderi- ja joukkopuolueisiin. Suurin osa nykyisistä puolueista on ns. *yleispuolueita*, joilla ei ole mitään selkeää ideologista linjaa, vaan ne pyrkivät miellyttämään mahdollisimman suurta äänestäjäjoukkoa.

Suomalaiset luottavat puolueisiin vähiten kaikista poliittisista instituutioista. Ihmisten mielestä puolueet ovat kaukana tavallisten kaduntallaajien ongelmista. Puolueiden jäsenmäärät ovat vähentyneet. Samoin äänestysprosentti on käytännössä jatkuvasti laskenut jo 1960-luvulta lähtien. Ihmisillä on yhä harvemmin ”omaa puoluetta”, jota he aina vaaleissa uskollisesti äänestäisivät.

Poliittisen järjestelmän merkittävimmät puolueet ovat usein kietoutuneet yhteen valtiovallan kanssa. Nämä ”valtionhoitajapuolueet” ovat eräänlaisia puolivirallisia hallintokeskuksia. Tällainen asema on Suomessa erityisesti sosiaalidemokraateilla, keskustalla ja kokoomuksella, osin myös vihreillä, vasemmistoliitolla, kristillisillä ja RKP:lla.

Antonio Gramsci kirjoittaa Tämän päivän Ruhtinaassaan, että poliittisen puolueen olemassaololle on välttämätöntä kolmen perusaineksen yhtyminen: (1) Laaja, tavallisista ihmisistä koostuva uskollinen ja kurinalainen aines (”armeija”). Tämä muodostaa puolueen voiman, mutta vain jos puolueessa on myös (2) pääasiallinen koossapitävä aines (”päälliköt”), joka keskittää ja organisoii puolueen toiminnan. Lisäksi tarvitaan vielä (3) väliaines, joka yhdistää edelliset kaksi ainesta niin fyysisesti, moraalisesti kuin älyllisestikin.

Puolueilla voidaan tarkoittaa myös muita ryhmiä kuin vain virallisia, laillisia ja rekisteröityjä puolueita. Näin on etenkin silloin, kun valtiossa on vain yksi laillinen poliittinen puolue tai kaikki puolueet ovat laittomia.

Gramsci käyttää käsitettä ”orgaaninen puolue” tarkoittaen sillä yhteiskunnassa vallitsevan luokkajaon muodostamia puolueita: kapitalistiluokan ja työväenluokan puolueita. Tässä mielessä jokaisella luokalla on vain yksi puolue. Näitä voidaan kutsua myös *yhteiskunnallisiksi puolueiksi*.

Nykyisin nämä orgaaniset puolueet ovat yleensä joko luokkataistelun vaatimusten tai muiden syiden vuoksi hajonneet useiksi ”erillisiksi” poliittisiksi puolueiksi. Näiden

puolueiden erot koskevat kuitenkin lähinnä vain poliittisia osakysymyksiä. Jako tällaisiin eri puolueisiin voi olla tietyssä mielessä hyödyllistä poliittista työnjakoa. Oikeistopuolue ottaa hoitaakseen talousasiat, vasemmistopuolue hoitaa työasioita ja ympäristöpuolue saa itselleen ympäristöministerin postin. Yhteiskuntaluokkien välisen poliittisen taistelun kiihtyessä ja kiristyessä yhteiskunnallinen puoluejako nousee esiin, kun eri luokkia edustavat poliittiset puolueet muodostavat yhtenäisiä liittoumia.

Suomen tapauksessa voidaan ajatella, että kapitalistiluokan orgaaniseen puolueeseen kuuluvat fraktioina kaikki merkittävimmät puolueet: niin kokoomus, keskusta, sosialidemokraatit kuin vasemmistoliittokin. Eräänlaisina orgaanisen puolueen osina tai funktioina (toimintoina) voidaan pitää myös lehdistöä ja televisiokanavia sekä Internet-sivustoja.

Niin yhteiskunnallisten kuin poliittistenkin puolueiden välisen kamppailun kohteena on erityisesti valtiovalta.

1.2.6 Valtio

Valtio on yksinkertaistetusti sanottuna valta-asemassa olevan luokan johdon ja hallinnon väline. Valtio on poliittisen järjestelmän instituutio, jonka hallussa on pakotuskoneisto: armeija, poliisi, oikeuslaitos ja vankilat. Poliittista valtaa käytetään lähinnä valtion kautta. *Max Weberin* kuuluisan määritelmän mukaan valtio on oikeusjärjestyksenä ja hallitsemiskoneistona toimiva pakkoyhteisö, joka onnistuneesti vaatii itselleen fyysisen väkivallan oikeutettua ja yleisesti hyväksyttyä monopolia määrättyllä maantieteellisellä alueella.

Valtion avulla hallitseva luokka luo järjestyksen, joka laillistaa ja lujittaa hallitsevan luokan herruutta ja hillitsee luokkien yhteentörmäystä. Nykyisin kapitalistiluokalla on hallussaan lailliset välineet esimerkiksi työläisten lakon nujertamiseen ja työläisten pakottamiseen takaisin töihin, mutta työväenluokalla ei vastaavasti ole laillisia keinoja vaikkapa tuotantolaitoksen valtaamiseen ja hallitsemiseen.

Valtion toiminnassa on kaksi puolta. Valtion toimintaan sisältyvät samanaikaisesti sekä kaikkien kansalaisten yhteisten asioiden hoitaminen, että ne erityistehtävät, jotka johtuvat hallitsevien ja hallittujen välisistä ristiriidoista.

Ensisijaisesti valtion toimintaan vaikuttavat hallitsevan luokan yhteiset edut. Lisäksi valtion toimintaa muovaavat hallitsevan luokan eri ryhmien keskinäinen kilpailu sekä hallittujen luokkien painostus. Esimerkiksi Suomessa työväenliike on painostuksellaan saavuttanut monia myönnetyksiä.

Pohjimmiltaan valtio on *luokkavastakohtien sovittamattomuuden tuote*. Valtioita ei ole aina ollut olemassa.

Alkukantaisessa yhteiskunnassa tuotanto oli niin alhaisella tasolla, että se riitti vain juuri ja juuri pitämään ihmiset hengissä. Tämä sulki pois mahdollisuudet kasata aineellisia arvoja ja esti näin yksityisomistuksen ja yhteiskuntaluokkien olemassaolon. Myöhemmin, kun tuotanto oli kehittynyt, tuli mahdolliseksi kasata varallisuutta. Sitä itselleen keränneet luokat tarvitsivat välineen omaisuutensa turvaamiseksi sisäisiä ja ulkoisia vihollisia vastaan. Yhteiskuntaluokkien muodostuminen työnjaon ja tuotetun ylijäämän kasaantumisen myötä johti valtioiden syntymiseen.

Valtion *pääpiirteet* voimme kiteyttää seuraavasti: (1) valtio muodostaa väestöstä irrallisen julkisen vallan eli on muodostunut valtion väkivaltakoneisto, jolla on hallussaan fyysiset ja oikeudelliset pakotuskeinot; (2) hallinto- ja pakotuskoneiston ylläpitämiseksi kerätään veroja kansalaisilta — näiden keräämisestä ja käytöstä huolehtiva virkamiehistö erottuu muusta väestöstä; (3) valta on keskittynyt valtiokoneistolle, joka puolustaa yhteiskuntaa taloudellisesti ja poliittisesti hallitsevan luokan etuja; (4) hallinto irtautuu jatkuvasti kauemmaksi muusta yhteiskunnasta; (5) valtio käyttää valtaansa pääasiassa rajatulla, lainsäädännössä vahvistetulla maa-alueella.

Valtionvallan *päätehtävänä* on hallitsevan tuotantotavan suojeleminen ja luokkavihollisen nujertaminen. Lisäksi valtio voi hoitaa paljon muitakin tehtäviä, kuten taloudellisen järjestelmän toiminnan hienosäätelyä ja avustamista istumalla ”tupopöytään” sekä ideologisen järjestelmän alueiden, kuten mm. koululaitoksen ja valtiuskonnon, hallintaa ja ohjailua. Valtio poliittisen järjestelmän osana suorittaa ennen kaikkea *tuotantosuhteiden uusintamisen tehtäviä* — vaikka itse uusintaminen tapahtuukin taloudellisen järjestelmän alueella, ihmisten osallistuessa hyödykkeiden tuotantoon ja kulutukseen jokapäiväisessä elämässään.

1.2.7 Kansallisvaltio

Suurin osa nykyisistä valtioista on kansallisvaltioita. Kansallisvaltiossa on yksi ylivoimaisesti hallitseva kansalaisuus, esimerkiksi Suomessa suomalaisuus. Useat kansallisvaltiot ovat syntyneet monesta pienemmästä valtiosta, kuten Saksa ja Italia. Toiset taas ovat irtaantuneet monikansallisesta valtiosta kuten Suomi Neuvostovenäjästä.

Kansallisvaltioita on syntynyt vasta kapitalismin aikakaudella. Kapitalismin kehittyminen keskittää tuotantovälineet, omistuksen ja väestön yhteen. Teollistuvalla ja teknistyvällä yhteiskunnalla on tarve nostaa työvoiman koulutustasoa ja lisätä tiettyjen kulttuuristen välineiden yhteistä hallintaa — alkuvaiheessa keskeisimmin lukutaidon ja alueen valtakielen hallintaa.

Kapitalistinen tuotantotapa ja sen kehitys on asettanut valtion tehtäviksi mm. yhtenäisen oikeusjärjestyksen luomisen ja ylläpidon, markkinoiden laajentumisen esteiden poistamisen ja työvoiman sekä yleisten tuotannonedellytysten uusintamisen. Kapitalistinen valtio rakentui sitä edeltäneiden yhteiskunnallisten ja etenkin valtiollisten käytäntöjen ja organisaatioiden varaan. Se on saanut eri maissa erilaisia muotoja.

Tuotantotavan aikaansaama yhtenäistäminen ilmenee nykyaikaisten kansakuntien muodostumisena. Kansallisvaltioiden rakentamisessa vedotaan ideologiaan, myytteihin ja symboleihin. Ne ovat välttämättömiä valtion koossa pitämiseksi ja kansakunnan muodostamiseksi.

Kansallisen kulttuurin luomiseksi kansallistetaan olemassa olevia perinteitä ja kulttuurituotteita. Lisäksi luodaan uusia kulttuurituotteita kansallisen ideologian ja liikkeen tarpeisiin. Näin osoitetaan kansakunnan erinomaisuutta ja itsenäisen olemassaolon oikeutta. Tarvitaan yhteiset, historialliset muistot, myytti yhteisestä alkuperästä. Käyttöön otetaan myös kokoelma symboleja, jotka luovat kansakunnalle yhteenkuuluvuuden tunnetta. Näitä ovat mm. lippu, vaakuna, kansallislaulu, kansalliseepos ja

kansakunnan henkilöitymä kuten Suomi-neito. Lisäksi tarvitaan lainsäädäntö ja ideologia, jolla vallitseva järjestys oikeutetaan ja esitetään ainoana mahdollisena vaihtoehtona.

Tuotantotapa ja sen mukainen (paikallinen) taloudellinen järjestelmä muovaavat yhdessä ulkoisten vaikutteiden ja paikallisten perinteiden, olemassa olevien aatteiden, organisaatioiden, tapojen ja käytäntöjen kanssa omapiirteisen poliittisen (ja ideologisen) järjestelmänsä. Samassa tuotantotavassa voi olla muodoltaan hyvin erilaisia valtioita.

1.2.8 Valtiotyyppi ja valtiomuoto

Valtiotyyppin määrittelemiseksi on tarkasteltava valtiossa vallitsevaa tuotantotapaa ja tuotantosuhteita. *Valtiomuoto* puolestaan saadaan selville tutkimalla valtion poliittista rakennetta, hallitusmuotoa, hallintojärjestelmää ja hallintotapaa.

Historiallisesti kapitalistisen valtion muodot kehittyivät eri luokkien, toisaalta kapitalistiluokan ja feodaalien, toisaalta kapitalistiluokan ja työväenluokan, välisen taistelun kuluessa. Esimerkiksi Ruotsin perustuslaillinen monarkia on syntynyt kapitalistiluokan ja feodaalien välisenä kompromissina. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus taas on työväenluokan painostuksen tulosta.

Kapitalististen valtioiden poliittiset muodot vaihtelevat aina sotilasjunttien hallitsemista ”fasistisista”, avoimen diktatorisista valtioista Suomen kaltaisiin parlamentaarisiin demokratioihin.

Demokratian ja diktatuurin käsitteet liittyvät *jokaiseen* valtioon. Käsitteet kuvaavat valtasuhdetta. Demokratia ja diktatuuri ovat ihmisten ja ihmisryhmien tai yhteiskuntaluokkien välisiä suhteita. Valtiossa demokratia toteutuu aina tiettyjen piirien ja yhteiskuntaluokkien kesken.

Diktatuuri on valtaa, joka nojaa suoranaisesti väkivaltaan ja jota eivät sido mitkään lait. Samassa valtiotyypissä diktatuuri on aina saman yhteiskuntaluokan hallussa. Antiikin Ateenan järjestelmä oli demokratiaa vapaiden miesten kesken ja diktatuuria kaikille orjille. Vapaat miehet hallitsivat koko yhteiskuntaa. Vastaavasti feodaalinen valtio on aateliston ja papiston valtaa maaorjatalonpoikien yli — siis demokratiaa hallitsevan eliitin kesken ja diktatuuria talonpoikia kohtaan. Samoin kapitalistinen valtio on demokratiaa kapitalistiluokalle, joka harjoittaa diktatuuriaan työväenluokkaa kohtaan.

Vaikka valtion diktatorinen luonne on valtiotyypissä aina sisällöltään sama, sen muoto voi vaihdella hyvin laajasti. Valtiomuoto voi olla perustuslaillinen monarkia, yksipuoluejärjestelmä tai tasavalta, mutta valtiotyyppi pysyy kapitalistisena poliittisista muunnoksista huolimatta. Eri valtiomuotojen erottava tekijä on se, kuinka paljon poliittisia oikeuksia on hallitsevan luokan ulkopuolisilla kansalaisilla. Vaikka valtion sisältö on sama sen muodosta riippumatta, valtiomuoto ei kuitenkaan ole yhdentekevä. Työväenluokka tuntee selvästi nahoissaan eron ns. fasismin ja parlamentaarisen demokratian välillä.

Eri valtiotyypeillä on myös yhteisiä piirteitä, vaikka hallitseva luokka muovaa ne aina itsensä näköisiksi. Yleistetysti kolmen ensimmäisen historiallisen valtiotyypin eli

orjanomistusvaltion, feodaalisen valtion ja kapitalistisen valtion yhteisiä piirteitä ovat: (1) sovittamattomat yhteiskunnalliset ristiriidat; (2) vallitsevana tuotantovälineiden omistusmuotona on yksityinen omistus; (3) valtiota käytetään tuotantovälineiden yksityisen omistuksen suojelemiseksi ja kehittämiseksi; (4) valtio on pienen vähemmistön diktatuurin väline ja (5) tämä vähemmistö elää muiden tekemällä työllä — orjanomistajat orjien työllä, feodaaliset maaherrat maaorjien työllä ja kapitalistit työväenluokan työllä.

Ensimmäinen edellä mainituista piirteistä (sovittamattomat yhteiskunnalliset ristiriidat) pätee *jokaiseen* valtiotyyppiin. Valtion olemassaolo on aina osoitus siitä, että on olemassa yhteiskuntaluokkia ja sovittamattomia luokkaristiriitoja. Lisäksi valtio on aina hallitsevan luokan diktatuurin väline. Nämä piirteet kuvaavat myös sosialistista valtiotyyppiä.

2. Suomen hallitsemistavan taloudellinen tausta

2.1 Ruotsin vallasta Venäjän vallan aikaan

Ruotsin vallan aikana 1700-luvun lopulla oli ulkomaankaupan kokonaismerkitys ollut Suomen talouselämälle vähäinen, vain noin 1 % bruttokansantuotteesta. Mutta siinä määrin kuin Suomi tämän kaupan kautta joka tapauksessa osallistui kansainväliseen työnjakoon — jota Englannin, Ranskan, Hollannin, Espanjan ja Portugalin siirtomaa-politiikka yhä enenevässä määrin synnytti ja syvensi — oli Suomen osana olla merenkäyntiin tarvittavien materiaalien (puutavaran, tervan, laivojen) tuottaja.

Kun Suomi sitten siirtyi vuonna 1809 osaksi Venäjää, metsän tuotteet vietiin edelleen länteen, ja Venäjälle kaikkea muuta (lähinnä ruukkien tuottamaa kankirautaa); Venäjä ei tarvinnut suomalaista tervaa tai sahatavaraa. Venäjän osuus oli vajaa puolet Suomen ulkomaankaupan arvosta, ja Ruotsin osuus pieneni muutamassa vuosikymmenessä 15—20 prosenttiin.

2.1.1 Krimin sota ja taloudellisen liberalismien voitto

Krimin sota (”Oolannin sota”) merkitsi Venäjälle suurta tappiota. Idässä se merkitsi mm. maaorjuuden luhistumista, kun taas Suomessa (ja muuallakin) se merkitsi taloudellisen liberalismien voittoa merkantilismista. Merkantilistisessa järjestelmässä vain tietyillä, ns. tapulikaupungeilla (ja sitä kautta näiden porvareilla) oli oikeus käydä ulkomaankauppaa, ja tämä rajoitti muun maan nousevan teollisuusporvariston kauppamahdollisuuksia. Myös tullit olivat korkeita.

Liberalismin myötä kaupankäynnissä piilevää vaurautta pääsivät metsästäämään nyt myös pikkuporvarit ja varakkaat talonpojat, vaikka ulkomaankauppa säilyikin keskit-

tyneenä: parikymmentä suurinta kauppahuonetta omisti kolmanneksen Suomen kauppalaivastosta. Kaupan vapauttaminen alkoi myös synnyttää uudenlaista väestöä, teollisuustyöntekijöitä. Kun liikkumista rajoittavat säännökset kumottiin, maatalous alkoi luovuttaa väestöä ja teollisuus ottaa sitä vastaan. Kaupankäynti sallittiin kaupunkien lisäksi myös maaseudulla vuonna 1859.

Vaikka Suomi ei suhteessa Länsi-Eurooppaan ollutkaan tuotantorakenteeltaan kehittynyt maa, se oli kuitenkin kehittyneempi kuin Venäjä. Siten suomalaisilla tuottajilla oli hyvät kilpailuasemat Venäjän markkinoilla. Venäjälle vietiin teollisuuden tuotteita, kun taas länteen meni raaka-aineita.

Eräänlainen käännekohta Suomen teollistumisessa tapahtui 1860-luvulla, kun puun kysyntä kasvoi Länsi-Euroopassa, etenkin Englannissa. Maa alensi puun tuontitulleja ja lakkautti siirtomaidensa tuontietuoikeudet. Niinpä Suomessakin alettiin perustaa yhä enemmän sahoja vientisatamien lähistöille. Englannin markkinoiden varassa saha-teollisuudesta tuli keskeinen teollisuudenala. 1860-luvulla Suomeen perustettiin ensimmäinen liikepankki, Suomen Yhdyspankki, ja Suomi sai myös oman rahan, markan.

Toinen tärkeä kehitys liittyy paperiteollisuuden kasvuun 1870-luvun alusta lähtien. Sekin oli vientiteollisuutta, mutta toisin kuin sahatavara, paperiteollisuuden tuotteet vietiin itään.

Näillä teollisuudenaloilla kasvu oli nopeaa: työntekijöiden määrä noin kymmenkertastui vuosina 1860—1890. Kasvualoja olivat vähäisemmässä määrin myös metalli- ja tekstiiliteollisuus. Vuosisadan vaihteessa teollisuuden bruttokansantuotteesta vajaa puolet syntyi puu- ja puusepänteollisuudessa sekä metalliteollisuudessa.

Silti teollisuudessa ja käsityössä työskentelevien osuus oli vain 6 % ammatissa työskentelevästä väestöstä — ylivoimainen valtaosa eli edelleen maataloudesta.

Mutta myös maataloudessa tapahtui merkittäviä muutoksia, jotka olivat seurausta Krimin sodan jälkeen voitolle päässeestä taloudellisesta liberalismista ja merkantilististen kauppajaroitteiden purkamisesta. Kun viljan suojatullit poistettiin, tapahtui maataloudessa siirtymä viljanviljelystä karjatalouteen. Seurauksena oli viljaomavaraisuuden väheneminen ja voim tuottaminen vientiin.

Elinkeinovapaus tuli Suomeen 1879. Jakautuminen työväenluokkaan ja kapitalistiluokkaan alkoi nousta yhä selvemmin esiin.

2.1.2 Vuosi 1905

Vuosisadan loppua kohden Saksan osuus Suomen tuonnista kasvoi ja Venäjän pieneni. Siirtomaakilvasta myöhästyneen Saksan nousu suurvallaksi Itämeren alueella näkyi yleisemminkin. Tämä herätti Venäjällä epäilyksiä ja vaati tiukentamaan otetta Suomesta.

Osana näitä suunnitelmia alkoi ns. ensimmäinen sortokausi. Vuoden 1905 yleislakkoa ja sitä seurannutta hyppäystä säätyjärjestelmästä yksikamariseen eduskuntaan ei kuitenkaan voida selittää vastarintana sortotoimenpiteille, sillä ne eivät tosiasiasa koskettaneet suurinta osaa suomalaisista millään tavoin – lähinnä vain virkamiehistö

ja politiikkaan osallistuva kermakerros vaikeroivat venäläistämistoimenpiteiden kurimuksessa.

Merkittävänä tekijänä eduskuntaudistukselle olivat toki teollistumisen ja kauppavapauden luoman työväestön ja maaseudun köyhälistön yhä äänekkäämmät vaatimukset päästä vaikuttamaan asioihin myös Suomessa ja ennen kaikkea Venäjällä, mutta ne eivät vielä yksinään tuottaneet uudistusta. Siihen tarvittiin Venäjälle tappiollinen Japanin sota 1904—1905. Tsaari joutui sotaponnistusten vuoksi huonontamaan kansan oloja, mitä sodassa koettu tappio sitten alleviivasi. Sisäisen opposition paineessa tsaari taipui myönnytykseen myös Suomelle, sillä heikentyneenä se pelkäsi yleislakossa yhtenäiseltä näyttävää kansaa.

Kun eduskuntaudistuksen aikaisen heikkouden jälkeen tsaarinvalta vahvistui muutaman vuoden sisällä, se alkoi kiristää taas otettaan ottamalla pois antamiaan myönnytyksiä. Alkoi ns. toinen sortokausi.

2.1.3 Ensimmäinen maailmansota ja lokakuun vallankumous

Japanin-sodan heikentämän Venäjän ote Itämeren alueella heikkeni samalla kun Saksan mahti kasvoi. Niinpä 1910-luvulle siirryttäessä sotilaalliset näkökohdat Suomen-suhteissa korostuivat, kun Pietarissa mietittiin Suomen etelärannikon suojaamista.

Kun sota sitten kesäkuun lopulla 1914 puhkesi, Venäjän sotilaalliset valmiustoimet ulottuivat nopeasti Suomeenkin. Koska suomalaisilta ei kuitenkaan vaadittu sotilaspalvelusta, maa ei suoraan osallistunut sotaan. Venäjän suunnitelmissa otettiin huomioon mahdollinen Saksan hyökkäys Suomen kautta Venäjälle.

Suomen talouselämälle sodan puhkeaminen oli ankara isku, sillä kaikki kauppa länteen Ruotsia lukuun ottamatta tyrehtyi. Suomen kehitys oli 1800-luvun viimeisten vuosikymmenien aikana eriytynyt Venäjästä. Laajenevan teollisuuden kasvattama vienti oli integroinut maata länteen, suurelta osin Englantiin ja Saksaan, ja teollistumisen myötä tullut myös riippuvaksi kansainvälisistä suhdanteista. Suomi oli silti edelleen maatalousvaltainen maa, ja tämän elinkeinon sisällä viljanviljely oli antanut tilaa karjataloudelle, mistä saatava voi oli noussut raakapuun ja sahatavaran ohella vientituotteiden kolmen kärkeen.

Vienti Venäjällekin kuitenkin romahti vuonna 1917, samoin viljansaanti sieltä. Se johti nopeasti pahenevaan viljapulaan, sillä Suomi oli ollut leipäviljan suhteen tuonnin varassa. Se yhdessä sodasta johtuvan työttömyyden kanssa osaltaan tuotti sytykettä kapinaliikkeille ja ruokamellakoille. Lisäksi helmikuun 1917 vallankumouksen jälkeen Suomessa ei ollut virallista järjestysvaltaa.

Lokakuun vallankumouksen seurauksena Venäjällä nousivat bolshevikit valtaan. Kun aikaisemmin Suomen porvariston suhtautuminen Venäjään oli ollut kahtalaista – vanhasuomalaiset kannattivat myöntövyyslinjaa, nuorsuomalaiset ja maalaisliitto (passiivista) vastarintaa — alkoivat myöntövyyslinjan kannattajatkin nyt kääntyä pois Venäjästä, länteen päin. Tsaari oli vielä siedettävissä, mutta bolshevikit olivat liikaa.

2.2 Suomi itsenäisenä valtiona 1. Ensimmäisen tasavallan aika (1917–1939)

Neuvosto-Venäjältä saadun itsenäisyyden jälkeen Suomessa alkoi taistelu maahan luotavan järjestysvallan luokkaluonteesta. Taistelu päättyi työväen tappioon keväällä 1918. Suomen sisällissodan ratkaisi Saksan maihinnousu valkoisten puolelle, osana sen etupyrkimyksiä käyttää Suomen aluetta astinlautana Muurmannin rannikolle. Sitä kautta se yritti murtaa ympärysvaltojen saarron ja estää Englantia luomasta uutta itärintamaa Saksaa vastaan Muurmannilta käsin.

2.2.1 Talous maailmansotien välillä

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Suomen kauppa suuntautui lähes yksinomaan länteen. 1920-luvun puolivälissä nähdyn idänvientihuipun, 7,5 %, jälkeen vienti kuitenkin kuihtui 30-luvulla olemattomiin, noin prosenttiin ja alle.

Tuotanto kasvoi Suomessa 1920—30 -luvulla nopeammin kuin kapitalistisessa maailmassa keskimäärin. Länsikysynnän vauhdittamana etenkin puunjalostusteollisuus lisäsi vientiään ja tuotantoaan. Metsäteollisuuden keskeisimmät järjestöt ryhmittivät vientiyhtymiksi rajoittaakseen keskinäistä kilpailuaan ja liittyivät myös kansainvälisiin sopimuksiin, joilla jaettiin maakohtaiset myyntikiintiöt. Voin vientiä hallitsi osuuskunta Valio. Myös finanssipääoma järjestäytyi pääosin kahdeksi ryhmäksi, Pohjoismaiden Yhdyspankin ja Kansallis-Osake-Pankin ympärille. Nämä kaksi finanssiryhmää hallitsivat 30-luvun puolivälissä kolmea neljäsosaa liikepankkien taseista.

Puunjalostusmonopoliin vahvan aseman myötä Suomen paikka kansainvälisessä työnjaossa vahvistui. Se oli luontevaa seurausta kuluneen parin sadan vuoden kehitykselle, jota puun vienti oli hallinnut. Nyt sen osuus vielä korostui: Maailmansotien välissä Suomen vienti koostui yli 90-prosenttisesti raakapuusta, puu- ja paperituotteista sekä voista. Suurin osa viennistä meni Englantiin, sitten Saksaan ja Yhdysvaltoihin. Tuontimaista Saksa oli tärkein ennen Englantia ja Ruotsia. Tuonnin valtaosa koostui teollisuuden koneista ja laitteista sekä valmiista kulutustavaroista. Suomi siis vei raaka-ainetta ja toi pitkälle jalostettuja tuotteita.

Sotien välillä Suomi oli edelleen varsin maatalousvaltainen maa. Maa- ja metsätalouden osuus ammatissa toimivasta väestöstä oli kahden kolmasosan luokkaa, ja teollisuuden osuus alle viidenneksen. Sisällissodan jälkeinen torpparivapautus merkitsi pientilojen määrän kasvua.

Pientilavaltaisuus säilyikin Suomessa aina 1960-luvulle asti, sillä se vastasi Suomen vientikapitalistien tarpeita. Elinkelvottomat pientilat pakottivat puoliproletaariset talonpojat hakemaan lisäansioita metsätöistä ja tukinuitosta, mikä hyvin sopi vielä mekanisoimattoman metsäteollisuuden tarkoituksiin.

Valtio piti vientiteollisuuden kilpailukykyä yllä jatkuvilla devalvaatioin, jotka kasvattivat vientiä, mutta nostivat tuontitavaroiden hintaa ja siten vähensivät palkkojen ostovoimaa. Valtiovalta myös otti hoidettavakseen useita tehtäviä, jotka olivat tuotantorakenteen kannalta välttämättömiä, mutta joista yksittäiset kapitalistit eivät

halunneet vastata. Tällaisia olivat mm. rikkihappo- ja superfosfaattitehtaan sekä Imatran Voiman perustaminen.

1920-luvun lopun maailmanlaajuinen lama vaikutti myös Suomeen, kun puuteollisuuden vienti tyrehtyi ja hakkuut vähenivät laman aikana noin puoleen tavanomaisesta. Valtio ei kuitenkaan harjoittanut aktiivista talouden säännöstelyä, vaan kysynnän laskun annettiin vapaasti purkautua joukkotyöttömyytenä ja palkkojen alenemisena.

2.2.2 Poliittikka maailmansotien välillä

Suomen senaatti, joka oli Saksan avustuksella nujertanut punaisten kansanvaltuuskunnan, antoi luokkasodan loputtua esityksen, jonka mukaan Suomesta piti tulla perinnöllinen monarkia. Kuninkaalla tuli olla vahvat valtaoikeudet, joilla murskattaisiin työväenluokan vastarinta. Lokakuussa 1918 saksalainen Hessenin prinssi *Friedrich Karl* valittiin Suomen kuninkaaksi. Näin haluttiin luoda side Suomen ja Saksan välille turvaksi punaista (ja valkoistakin) Venäjää vastaan. Kuningashankkeet kuitenkin kaatuivat samalla kun Saksa kaatui ensimmäisessä maailmansodassa.

Kapitalistiluokka oli voittanut sisällissodan, mutta heidän otteensa vallasta ei ollut varma. Sodan jälkeen perustettu, muodollisesti parlamentaarinen hallitsemisjärjestelmä sai avoimen harvainvaltaisia piirteitä, ja työväenliike joutui puristukseen. Presidentille annettiin suuret valtaoikeudet, joilla hänen oli tarkoitus hillitä eduskunnassa harjoitettavaa liiallista kansanvaltaa ja muita ylilyöntejä. Hallitsevan luokan etujen niin vaatiessa liian radikaaleja puolueita lakkautettiin ja kansanedustajia vangittiin pitkin 1920- ja 30-lukuja. Sotien välisenä aikana hallitukset vaihtuivat usein ennen vaalikauden päättymistä, mikä oli merkki poliittisen järjestelmän epävakauksesta.

Tämän aikakauden politiikan tarkoitus oli yhtäältä turvata vientiteollisuuden toimintaedellytykset, toisaalta varmistaa vasemmistoaineksen ja työväenliikkeen alistainen asema, jotta se ei pääsisi sabotoimaan vientituloja tai uhkaamaan valkoista valtaa. Sosialidemokraatit myöntivät 1926 ministerisocialismiin *Väinö Tannerin* johdolla.

1920-luvun lopun lama nostatti Suomessakin fasistisen lapuanliikkeen, joka vaati kommunistien murskaamista ja parlamentaarisisista hallitsemismuodoista luopumista. Liike syntyi Pohjanmaan talonpoikien keskuudessa puolustamaan valkoisen Suomen saavutuksia ja viemään ”kesken jääneen” sisällissodan loppuun saakka, ja sen kommunisminvastaisia tavoitteita tukivat monet suuret teollisuusmiehet. Ulkoparlamentaarisella painostuksella liike saavutti suhteellisen myötämielisiltä porvari-puolueilta merkittäviä tuloksia, kuten vasemmistoaineksen haltuun joutuneen Suomen Ammattijärjestön kieltämisen ja ns. kommunistilait 1930, jotka kielsivät kommunistien toiminnan kokonaan.

Lapuanliike ei kuitenkaan suistanut maata sellaiseen fasismiin, jota nähtiin muissa Neuvostoliittoa ympäröivissä valtioissa. Lapuanliikkeen väkivaltaisia keinoja, mm. kyydityksiä ja muita vaatimuksia vastustamaan nousseen ns. laillisuusrintaman maltillisten porvariapuna oli Suomen maatalouden pienviljelijävaltaisuus ja teollisuuden suhteellinen pienuus. Sen seurauksena Suomesta ei löytynyt tarpeeksi

merkittäviä suurpääoma- tai suurmaanomistajatahoja, joiden tuella lapualaiset ja suojeluskuntatahot olisivat voineet runnoa läpi ”rämettyneen” parlamentarismien lakkauttamisen.

Kommunistien toiminnan ollessa kiellettyä sosialidemokraatit ajautuivat jatkuvasti yhä oikeammalle. 1930-luvun lopulla saavutettiin viimein ns. kansallinen eheytyminen maltillisen porvariston ehdoilla, kun SDP yhtyi sen porvarillis-demokraattisiin, kansallisiin tavoitteisiin.

Ulkosuhteissa ”ryssän” ja sosialismin pelko sai kapitalistit hakemaan turvaa ensin Kansainliitosta. Kun sen pakotejärjestelmä osoittautui voimattomaksi Italian hyökätessä Abessiniaan, ja vielä kun Saksa erosi liitosta ja Neuvostoliitto liittyi siihen, saivat tapahtumat Suomen hallituksen suuntautumaan Ruotsiin.

Kun Ruotsi kuitenkin lopulta kieltäytyi liitosta, oli Suomi jäänyt yksin, sillä yhteistyö Neuvostoliiton kanssa ei tullut porvareille kysymykseen. He eivät onnistuneet vakuuttamaan Neuvostoliittoa kykenevyydestään puolustaa aluettaan Saksaa vastaan, ja Suomen johdon taipumattomuus vuoden 1939 neuvotteluissa johti talvisotaan.

2.3 Suomi itsenäisenä valtiona 2. Toisen tasavallan aika (1944–1990)

Fasismien liittolaisena Suomi oli toisessa maailmansodassa häviäjän puolella. Suur-Suomi -haaveiden hautaamisen lisäksi kapitalisteilla oli edessä radikaalin työväenliikkeen uusi nousu. Kommunistit jouduttiin päästämään mukaan julkiseen poliittiseen toimintaan, ja näiden suitsemiseksi oli kehitettävä uusia menetelmiä. Samaan aikaan 1960-luvulla koettiin rakennemuutos ja alettiin suuntautua neuvostokaupan ja muun säännöstellyn kaupan lisäksi ja sijaan yhä enemmän länsieurooppalaiseen vapaa-kauppaan. Tämän suuntauksen huipennus saavutettiin 90-luvulla, kun Neuvostoliiton hajottua ja kotimaisten kommunistien rappion myötä Suomen EU-jäsenyys tuli asialistalle.

2.3.1 Talouden kehitys 1944–1961

Sotakorvausvelvollisuudet Neuvostoliittoon toivat Suomen vientirakenteeseen metalliteollisuuden tuotteet — NL halusi korvaukset nimenomaan tavarana — ja ne haukkasivat pitkään useita prosentteja kansantuotteesta. Kauppasuhteet Neuvostoliiton kanssa vakiintuivat, ja viisivuotisten kauppasopimusten perusteella osapuolet saattoivat suunnitella vientituotantoaan ja näin vapautua markkinakysynnän arvaamattomuudesta. Sotakorvaustoimitusten jälkeen NL osti pitkään suuren osan Suomen metalliteollisuuden tuotannosta.

Sodan jälkeen Englanti tarvitsi paljon puuta ja sellua, joten vienti veti sinne entiseen malliin kattaen noin neljänneksen koko viennistä. Valuuttapoliittista ajattelua hallitsi 1940-luvulla 90-prosenttisesti puuhun nojaavan vientituotannon kannattavuus, eikä kulutustavaroiden tuonnin edullisuudelle pantu juurikaan painoa. Tuonnin koostumuksen määräisivät suurimmaksi osaksi sotakorvausteollisuuden tarpeet 1950-luvun alkuun saakka.

Ulkomaankauppaa alettiin vapauttaa 50-luvulta lähtien mm. liittymällä tullisopimus GATT:iin. Tässä Suomi seurasi muuta Eurooppaa, joka taas seurasi sodasta vähin vaurioin selvinnyttä Yhdysvaltoja, josta oli tullut maailman talouskuningas. Suomi vapautti kauppansa kuitenkin huomattavasti jäljessä esim. OEEC-maista: kun ne olivat vapauttaneet kaupastaan reippaasti yli puolet vuoden 1955 lopussa, Suomen vastaava luku oli vain 13 %.

Kun sitten vuoden 1957 devalvaatio paransi vientiteollisuuden kilpailukykyä, päätettiin 76 % Länsi-Euroopan-tuonnista vapauttaa. Euroopan vapaakauppa-alueeseen EFTA:an liitettiin 1961, minkä seurauksena vientimenestyksestä tuli yhä useammalle yritykselle elinehto. Vapaakaupan alettua alkoi myös ulkomainen velkaantuminen, sillä kotimaassa kysyntää riitti enemmän kuin oma tuotanto pystyi kattamaan. Vajaus katettiin tuontitavaralla.

Ulkomaankaupan perusilmiöihin kuului 1970-luvun puoliväliin saakka vienti-ylijäämä raaka-aineiden sekä tuontiylijäämä valmiiden tavaroiden kaupassa. Suomi eli luonnonvaroistaan, joita se käytti laajamittaisesti. Jalostus ja metsäteollisuuden koneistaminen astuivat kuvaan vasta 1960-luvun aikana.

2.3.2 Vapaakaupan ja tulopolitiikan aikakausi

EFTA:an liittyminen vuonna 1961 merkitsi vapaakaupan aikakauden vähittäistä alkamista (tullisopimus GATT:iin oli liitetty jo 1950). Se tarkoitti lopullista luopumista ulkomaan- ja valuuttakaupan säännöstelystä. Metsäteollisuudelle tämä oli eduksi, mutta monet muut alat olivat vielä kovin heikkoja, ja kärsivät ulkomaisesta kilpailusta.

Vapaakauppasuuntaus merkitsi myös rakennemuutoksen alkamista. Metsäteollisuuden koneistamisen aloittaminen johti maaseutuväestön osuuden tuntuvaan vähenemiseen 1960-luvulla. Pientilallisia ei enää tarvittu tukkimetsään aikaisemmassa mitassa, ja heitä tulvi kaupunkeihin. Maaseutuväestön osuuden lasku oli 60—70-luvulla toiseksi nopeinta OECD-maissa (joihin Suomi liittyi 1969).

Tuli tarpeen keksiä uusia keinoja järjestelmän koossa pitämiseksi. Ratkaisuksi löytyi tulopolitiikka, jonka tarkoitus oli toisaalta ehkäistä kustannustason nousu kilpailijamaita korkeammaksi, ja toisaalta vetää taisteleva työväenliike mukaan ”yhteisten pelisääntöjen” piiriin. Tälle ilmaantui 1960-luvun loppupuoliskolla myös poliittiset edellytykset, kun (1) muodostettiin SDP:n, SKDL:n ja Maalaisliiton hallitus vuonna 1966, ja kun (2) vuoden 1956 jälkeen kahtia hajonnut ay-liike onnistuttiin eheyttämään 60-luvun lopulla. Mukaan saatiin myös kommunistit.

Sinänsä tulopolitiikka ei merkinnyt vanhan talouspolitiikan muuttumista — se keskittyi edelleen vientisektorin kilpailukyvyn turvaamiseen. Kun aiemmin talouspolitiikkaa oli luonnehtinut ensin devalvaatio ja sitten hillitsemistä kaipaava inflaatiokierre, niveltä tulopolitiikka tähän vanhaan käytäntöön.

Tulopolitiikan ohella käyttöön oli otettu tai oltiin ottamassa useita muitakin kapitalismia säänteleviä rakenteita. Osaltaan tämä oli seurausta työväenliikkeen vaatimuksista, mutta monopolistinen kapitalismi vaati myös omista lähtökohdistaan valtion puuttumista talousjärjestelmän toimintaan ”markkinoiden toimimisen” ja viime kädessä koko järjestelmän pysyvyyden takaamiseksi. Näin esimerkiksi vuonna 1970

perustettu työvoimaministeriö oli osa porvarillisen valtion toimintaa ”kokonais-kapitalistina”, joka piti huolta koko järjestelmän edusta.

Suomessa valtiollinen omistus on näytellyt suurempaa osaa kuin kehittyneissä kapitalistimaissa keskimäärin. Omistus on ollut tyypillisesti suurta erityisesti ns. infrastruktuurialoilla (tieverkosto, energiantuotanto ym.), missä ylläpito ei ole kannattavaa kenellekään yksittäiselle kapitalistille, tai joka on koko järjestelmän kannalta liian olennainen annettavaksi yksityisen voitontavoittelun armoille. Myös suomalaisten pääomien pienuus yleensä on pakottanut valtion perustamaan tiettyjä suurteollisuuden tuotantolaitoksia (esim. kaivos-, teräs-, kemianteollisuus; Outokumpu, Rautaruukki, Kemira). Näin valtio ottaa kannettavakseen kapitalistisen yritystoiminnan riskejä.

2.3.3 Viennin ja tuonnin rakenne

1973 Suomi liittyi Euroopan talousyhteisö EEC:hen, joka merkitsi lisääskelta kaupan vapauttamisen ja länsi-integraation tiellä. EFTA:an liittymisen jälkeen vienti oli suuntautunut EFTA-maihin, ja tämä osuus kasvoi lähes puoleen 1970-luvun alussa. EEC-jäsenyyden myötä vienti sinne otti EFTA-viennin paikan. Neuvostoliiton osuus viennistä heilui 10—20 prosentin välissä, 80-luvun alussa korkeammallakin.

Viennin rakenne nojasi, kuten aiemmin on todettu, 1960-luvun puoliväliin saakka 70—80-prosenttisesti metsäteollisuuteen, mutta sitten sen osuus alkoi laskea ja metalliteollisuuden nousta. Vuonna 1975 metsäteollisuuden vientiosuus oli reilu 40 %, ja metalliteollisuuden osuus oli kolmisenkymmentä prosenttia.

Tuonnin kohdealueet ja osuudet olivat kutakuinkin samat, ja sisällöltään tuonti koostui ylivoimaisesti suurimmalta osaltaan, 60-prosenttisesti, raaka-aineista ja tuotantotarvikkeista. Kulutustavaroiden tuonti oli alle 20 %.

Ulkomaankauppa oli erittäin keskittynyttä, sillä siitä vastasi vain kourallinen suuria yrityksiä. 1980-luvun alussa 20 suurinta tuojaa kattoi 44 % kaikesta tuonnista, ja sata suurinta tuojaa jo 67 %. Vienti oli tuontiakin keskittyneempää: siinä 20 suurimman viejän osuus vuonna 1981 oli yli puolet, ja sadan suurimman osuus 78 %.

Suomen ulkomainen nettovelka oli 1960-luvun alussa vain 3 % bruttokansantuotteesta. Tähän saakka ulkomaankauppaa oli pidetty tasapainossa kaupan sääntelyllä, mutta vapaakauppasuuntaus muutti tilanteen. Kun kotimainen tuotanto ei pystynyt tyydyttämään kysyntää, vaje paikattiin tuontitavaralla — eli syntyi pysyvä kauppataaseen alijäämä, kuin vienti enää riittänyt maksamaan tuontia. Ulkomainen velka oli 70-luvun puolivälissä noussut viidesosaan kansantuotteesta.

2.3.4 1990-luvun lama ja suunnanmuutos

Suomessa oli suhtauduttu ulkomaalaisen pääoman toimintaan kotimaassa varsin kielteisesti aina 60-luvulle asti. 1970-luvulla ulkomaisomisteiset yhtiöt tuottivat viitisen prosenttia tehdasteollisuuden jalostusarvosta, ja osuus alkoi 1980-luvun myötä kasvaa. Suurimpia ulkomaalaisomistajia olivat pitkään ruotsalaiset. Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille kasvoivat hitaammin.

Pääomien liikkeiden vapauttaminen alkoi kiihtyä 80-luvun alussa, kun uudistus toisensa jälkeen mm. salli ulkomaisten pankkien pääsyn luottomarkkinoille 1983 ja yritysten pitkäaikaisen lainanoton ulkomailta 1987. Pankit ryhtyivät ottamaan halpaa lainaa ulkomailta ja rahan määrä kansantaloudessa alkoi kasvaa ilman, että Suomen pankki pystyi puuttumaan asiaan. Kova kilpailu asiakkaista kanavoi lainoja kannattamattomiin tarkoituksiin, ja pankit ajautuivat kriisiin. Syyskuussa 1991 Suomen Pankki otti haltuunsa Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin ja ilmoitti vastaavansa sen kaikista sitoumuksista.

Suomi syöksyi syvään lamaan, jota neuvostokaupan romahdus osaltaan pahensi. Lama oli teollisuusmaiden piirissä omaa luokkaansa: kansantuote laski 12 %, maa velkaantui ja pahimmillaan viidennes työvoimasta oli vailla työtä. Kaikki merkittävät pankit ajautuivat kannattavuusvaikeuksiin, joista valtio pelasti ne 50 miljardilla veronmaksajien markalla. Laman ja kriisimentaliteetin lietsonnan varjolla hallintoeliitti ajoi ”pakkotilanteessa” lävitse lukuisia ratkaisuja, jotka vahvistivat pääomaa ja huononsivat työväen asemia. Kuntien ja valtion oma toiminta sai ideologisestikin väistyä markkinaehtoistamisen tieltä.

Laman aikana ja jälkeen elektroniikkateollisuus nousi Suomen vientiteollisuuden lippulaivaksi, sillä sen osuus viennistä nousi 1990-luvun aikana 12 %:sta 30 %:iin. Valtaosaltaan tästä vastasi yksi yhtiö, Nokia. Sen osuus viennistä nousi vuonna 2000 26 %:iin, ja osuus BKT:stä 5—6%:iin.

Vuonna 1995 Suomi muuttui *pääomien nettoviejäksi*. Tähän asti pääomien vienti oli aina ollut pienempi kuin ulkomaisen pääoman tuonti. Samanaikaisesti kuitenkin ulkomaiset sijoittajat ja keinottelijat alkoivat käyttää hyväkseen mahdollisuutta ottaa haltuunsa suomalaisia yhtiöitä, ja tänä päivänä noin puolet Helsingin pörssissä listatuista yhtiöistä onkin ulkomaisessa omistuksessa. 1990-luvun puolivälissä myös Suomen vienti kääntyi usean vuosikymmenen alijäämästä ylijäämäiseksi (eli vienti on nyt suurempi kuin tuonti).

Vuonna 1993 poistettiin 1939 säädetty kielto, että ulkomaiset yritykset eivät saa omistaa yrityksiä ja kiinteää omaisuutta Suomessa ilman lupaa. Poiston jälkeen ulkomaalaisen pääoman suorat sijoitukset (mikä on eri asia kuin pörssisijoitus) Suomessa kasvoivat 11 %:iin BKT:stä vuonna 1998. Vuonna 1990 osuus oli ollut 2,4 %.

Kehityskulku ei tapahtunut erillään länsieurooppalaisesta kehityksestä, vaan päinvastoin myötäili sitä. Vuonna 1983 EY-maat olivat antaneet julistuksen (Single European Act), joka tähtäsi jäsenmaiden välisten rajaesteiden poistamiseen ja yhteiseen rahaan. Suomessa, kuten muissakin pohjoismaissa, pelättiin jäätävän tämän kehityksen ulkopuolelle, ja niinpä ”pääoman vapautusrintama” laittoi tilaisuuden tullen isomman vaihteen pykälään. Suomi jätti EU-hakemuksensa keskellä lamaa 1992 ja liittyi Unioniin 1995.

2.4 Kolmas tasavalta (1995—)

Yllä olevat esimerkit ovat ilmauksia siitä suunnanmuutoksesta, joka Suomessa pantiin toimeen 1990-luvulla. Vaikka Suomen kapitalistiluokka oli hivuttanut vapaakauppaa ja länsi-integraatiota jo vuosikymmeniä, Neuvostoliiton olemassaolon tuoma tuki

suomalaiselle työväenliikkeelle oli estänyt ratkaisevat siirrot. Niinpä sitten, kun Neuvostoliiton hajoaminen loi ulko- ja myös sisäpoliittiset edellytykset avoimelle lännentämiselle, haluttiin todistaa sitäkin voimallisemmin, millä puolella oltiin tosiasiasa aina oltu. Pitkään haikaillut uudistukset toteutettiin nopeasti ja mahdollisimman hyvin ulkomaisiin toiveisiin vastaten. Tämän suuntauksen vahvin niitti oli Suomen EU-jäsenyys 1995, ja huomionarvoista on, että jäsenyydelle saatiin myös ay-liikkeen siunaus.

Ay-liikkeen demoralisaatio ja näköalattomuus onkin eräs pääsyy siihen, että 1990-luvulla ns. funktionaalinen tulonjako, pääoman ja palkkatulojen suhteellinen osuus kansantulosta, alkoi muuttua jälleen pääoman eduksi. Samalla kun Suomen BKT on kasvanut 90-luvun alun lukemista 40 %, ovat reaalitypalkat nousseet vain vähän, kun kasvanut varallisuus on valunut yksityisiin taskuihin. Samoin BKT:n kasvusta huolimatta valtion budjetti ei ole kasvanut samassa suhteessa – sekin ilmausta varallisuuden kanavoitumisesta yksityiselle sektorille.

Historiankirjoituksessa saman porvarillisen valtion historiaa jaotellaan toisinaan eri ”tasavaltojen” aikaan. Suomen tapauksessa on puhuttu valkoisen Suomen ajasta ”ensimmäisenä tasavaltana”, ja toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta ”toisena tasavaltana”, sillä näinä aikakausina suomalaisen kapitalistiluokan hallitsemisen ehdot ovat poikenneet merkittävästi toisistaan. Kun maailmansotien välissä käytettiin avointa väkivaltaa työväenliikettä vastaan, se ei enää Pariisin rauhansopimuksen jälkeisessä poliittisessa tilanteessa käynyt päinsä.

Suomen ja maailman työväenliikkeen rappion myötä 1980—90-luvun taitteessa kapitalistiluokan hallinnan ehdot ovat jälleen muuttuneet, tällä kertaa kapitalistien eduksi. EU-jäsenyyden myötä koko kansantalouden asema on muuttunut, ja jäänee tulevaisuuden asiaksi miettiä, onko siirtymä ollut niin radikaali, että voidaan siirtyä tasavaltojen järjestysluvussa seuraavaan.

3. Suomi

Maatalousvaltainen Suomi oli pitkään imperialistisen maailmanjärjestelmän alistama ”kehitysmaa”. Vuosikymmenten aikana Suomen maantieteellinen ja poliittinen asema sekä taloudellinen kehitys toi kuitenkin Suomen mukaan osaksi imperialismin leiriä. Suomen talous teollistui suhteellisen myöhään, mutta liittyi vähitellen yhä kiinteämmin eurooppalaiseen imperialismiin ja on nyt jo kehittynyt ns. jälkitekolliseksi taloudeksi (eli tuotantoa on siirretty alistettuihin maihin).

Suomi on aina ollut kapitalistiluokan valtio, oli kyseessä sitten valkoinen Suomi tai sotien jälkeinen ns. hyvinvointivaltio. Siinä missä valkoinen Suomi tukahdutti työväenliikettä väkivalloin, porvarillinen hyvinvointivaltio pyrki tukahduttamaan sitä ”kuoliaaksi syleilemällä”. Siinä se myös onnistui, vetämällä kommunistitkin hallitusvastuuseen. Hyvinvointivaltion hinta kannatti maksaa.

Suomi on kohonnut ”imperialismin hierarkiassa”. Suomesta on tehty osa eurooppalaisen pääoman tarvitsemia sisämarkkinoita ja maailmanherruuteen pyrkivää imperialistista blokkia, jolla on jo oma raha, ja jolle puuhataan omaa iskukykyistä armeijaa – tekijät, jotka ovat aivan välttämättömiä Yhdysvaltain haastamiseen. Suomi kuuluu yhteen imperialismiin hallitsevista keskuksista, mutta sen sisäisessä työnjaossa Suomi on kuitenkin enemmän renki kuin isäntä. ”Isäntinä” Euroopassa toimivat erityisesti Saksa, Iso-Britannia ja Ranska. Suuremmat imperialistiset maat tekevät kaikkein likaisimman ja verisimmän työn, mutta myös niitä tässä työssä avustavat maat — kuten Suomi — tukevat kehitysmaiden sortamista ja hyötyvät siitä.

Suomea on 1980-luvun lopulta, pääministeri Holkerin hallituksen nimittämisestä saakka hallinnut uusliberalistista ja avoimen työväenvastaista politiikkaa ajava eliitti, jolla ei ole ollut enää vastavoimaa. 1990-luvun ”sateenkaarihallitukset” vihreineen ja vasemmistoliittoineen eivät muuttaneet tätä, vaan olivat päinvastoin ilmausta yleisestä ”realismista” ja antautumisesta kapitalistiluokan palvelijaksi. Poliitiikka kaventui vain porvarillisen valtion ja parlamentin puitteissa toimimiseksi ja sen koneiston hienosäätämiseksi ”oikeudenmukaisempaan” suuntaan.

3.1 Yhteiskuntaluokat

Vahvimpia ja laajimpia poliittiseen järjestelmään vaikuttavia ryhmiä ovat *yhteiskuntaluokat*. Kapitalistinen yhteiskunta jakautuu luokkiin, ja niiden välisen taistelun kenttinä toimivat niin yhteiskunnan taloudellinen, ideologinen kuin poliittinenkin järjestelmä. Nämä yhteiskunnalliset voimat (”orgaaniset puolueet”) ovat samalla myös poliittisia voimia.

Työväenluokka kasvaa ja sen sisäinen kerrostuneisuus lisääntyy erityisesti imperialismin keskuksissa. Samalla kapitalistiluokka pienenee ja yhtenäistyy. Väliluokkien ja erityisesti talonpoikaiston lukumäärä ja taloudellinen sekä poliittinen merkitys vähenee keskusalueilla.

Pääristiriita Suomen poliittisessa järjestelmässä on kapitalistiluokan ja työväenluokan välinen sovittamaton ristiriita. Imperialismin leiriin kuuluvana maana tämä ristiriita ei Suomessa näyttäydy niin kärjistetyksi kuin alistetuissa maissa. Osa työväenluokasta näkee etunsa yhtenevinä työnantajien kanssa. Muita vaikuttavia ristiriitoja ovat kaupunkimaisten kasvukeskusten ja harvaanasuttujen syrjäseutujen välinen ristiriita sekä eri kapitalistiryhmien väliset ristiriidat. Kapitalismin kehityksen kiivaassa vaiheessa kaupungistuminen kiihtyy, jolloin kasvukeskusten ja maaseudun välinen ristiriitaisuus korostuu.

Euroopan Unionin alueella työväenluokka muodostaa väestön suurimman osan. Suomessa palkkatyötä teki Tilastokeskuksen vuoden 1995 tilaston mukaan 84,2 % kaikista työllisistä. Tästä muutama prosentti (korkea-asemaisimmat toimihenkilöt, erityisasiantuntijat jne.) voidaan laskea väliluokkiin kuuluviksi, loput työväenluokkaan. Saman tilaston mukaan kapitalistiluokan osuus koko väestöstä on puolittunut 1970—1995. *Kai Kontturin* tutkimuksen mukaan työväenluokan (ja palkkatyössä olevien väliluokkien jäsenten) osuus väestöstä 2004 oli jo lähes 90 %. Loput reilu 10 % suomalaisista kuuluu väliluokkiin ja kapitalistiluokkaan. Myös Kontturin tietojen mukaan työväenluokka olisi Suomessa edelleen kasvanut ja kapitalistiluokka pienentynyt. Samalla pääomatulojen osuus kansantuotteesta on ohittanut palkkatulot. Varallisuus on keskittynyt entistä pienemmälle joukolle. Kontturin mukaan lisäarvon suhdeluku on noussut vuoden 1990 149,5:stä lukuun 211,8 vuonna 2004. Riistetyn lisäarvon määrä on kaksinkertaistunut ja voiton suhdeluku on noussut 17,1:stä 25,3:een.

Maailman mittakaavassa suhteellisen vauraiden elinolosuhteiden ja kapitalistiluokan hegemonian vuoksi suurin osa Suomen työväenluokasta on elintavoiltaan ja tajunnaltaan ”työläisaristokraattista” — eli *keskiluokkaistunut*, kuten sosiologisessa kirjallisuudessa sanotaan. Vallankumouksellisen proletariaatin osuus suomalaisesta työväenluokasta on suhteellisen pieni, tosin pätkätyöläisyyden ja köyhyyden lisääntyessä proletariaatti kasvaa täälläkin.

Suomen työläiset eivät ole kovin luokkatietoisia. Luokkatietoisuudella tarkoitetaan henkilön tietoisuutta omasta luokka-asemastaan. SAK:n tutkimuksen mukaan vuonna 2000 SAK:n jäsenistöstä 61 % katsoi kuuluvansa työväenluokkaan, 16 % keskiluokkaan, 15 % ei mihinkään yhteiskuntaluokkaan ja 8 % ei osannut sanoa. Kun tutkitaan kaikkien suomalaisten luokkatietoisuutta, työväenluokkaan samaistui Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) vuonna 2003 julkaiseman raportin mukaan 19 % suomalaisista.

Jopa 29 % ei katsonut kuuluvansa mihinkään yhteiskuntaluokkaan. Jos Suomen luokkarakenne noudattेलisi ihmisten omia mielikuvia, EVA:n raportin mukaan Suomessa ”keskiluokan” osuus olisi 53 %. ”Yläluokkaan” puolestaan kuuluisi prosentti suomalaisista. Poliittisen identiteetin osalta tutkimustulokset ovat samankaltaisia. *European Social Surveyn* tutkimustulosten mukaan 15—64-vuotiaista suomalaisista 22 % kokee itsensä vasemmistolaiseksi. Oikeistolaisia on mielestään lähes puolet ja alle kolmannes ei osaa tai halua määritellä itseään kummaksikaan. Saman tutkimuksen mukaan politiikan ymmärtäminen tuottaa aina tai säännöllisesti suuria vaikeuksia peräti 47 prosentille suomalaisista.

3.2 Poliittiset voimat

Kaikkein merkittävimmin Suomen poliittista järjestelmää määrää vallitseva tuotantotapa sekä yhteiskunnallinen ja poliittinen tilanne. Myös erilaiset ryhmät vaikuttavat poliittiseen järjestelmään ja sen toimintaan.

Suurimmat Suomen poliittisessa järjestelmässä vaikuttavat ryhmät ovat yhteiskuntaluokat ja niiden etuja ajavat puolueet. Muita vaikuttavimpia ryhmiä ovat kansalaisjärjestöt, taloudelliset etujärjestöt sekä yhteiskunnalliset liikkeet. Lisäksi tärkeitä politiikan tekijöitä ovat myös merkittävimmät joukkoviestintävälineet.

Poliittiset voimat ovat yhteiskunnallisia, orgaanisia puolueita ja niiden funktioita ja fraktioita (toimintoja ja osia).

3.2.1 Puolueet

Puolueet edustavat yhteiskunnan luokkia sekä niiden kerrostumia ja toimivat (paremmin tai huonommin) niiden etujen mukaisesti.

Puoluelaitos virallistettiin Suomessa 1960-luvun lopulla. Vuoden 1969 vaalilaissa varattiin ehdokkaiden asettamisoikeus rekisteröidyille puolueille. Sitä ennen ehdokkaiden nimittämisestä huolehtivat muodollisesti spontaanit valitsijayhdistykset.

Puolueen perustaminen tapahtuu seuraavasti: (1) Rekisteröidään yhdistys, jonka toiminnan tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen, (2) kerätään 5000 eduskuntavaaleissa äänioikeutetun henkilön allekirjoitusta oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisesti kannattajakortteihin ja (3) lähetetään hakemus puoluekisteriä ylläpitävälle oikeusministeriölle. Edellä mainittujen teknisten toimenpiteiden lisäksi puolueeksi rekisteröitävän yhdistyksen sääntöjen tulee turvata, että sen päätöksenteossa ja toiminnassa noudatetaan demokraattisia periaatteita. Yhdistyksellä on oltava myös yhdistyksen tarkoituksen toteuttamiseksi laadittu yleisohjelma, josta ilmenevät yhdistyksen valtiollisessa toiminnassa noudatettavat tavoitteet ja periaatteet.

Vaikka puolueilla ei ollut virallista asemaa ennen 1960-luvun loppua, todellisuudessa puolueet ovat hallinneet vaaleja viime vuosisadan alusta alkaen. Eduskuntavaaleja ajatellen rekisteröidyt puolueet ovat keskeisiä järjestöjä, vaikka 1975 vaaleista lähtien

ehdokkaiden asettamisen ja vaaliliittojen solmimisen oikeus palautettiin myös valitsijayhdistyksille. Vaaleissa valituksi tulleiden kansanedustajien muodostamat puolueeryhmät ovat eduskunnan keskeisiä toimijoita. Ne ovat kiinteässä yhteydessä puolueeseen ja muodostavat puolueessa vaikutusvaltaisen ryhmän.

Merkittävimmät poliittiset puolueet. Suomen suurimmilla puolueilla on jo pitkään ollut suhteellisen vakaa asema. Näin on erityisesti sosiaalidemokraattien ja keskustan kohdalla. Tällä hetkellä parlamentaarista politiikkaa johtavat SDP, keskusta ja kokoomus.

Näiden kolmen suurimman puolueen juuret ovat Suomen sadan vuoden takaisessa luokkarakenteessa, vaikka jokainen näistä puolueista edustaa nykyisin yhtä ja samaa yhteiskuntaluokkaa: imperialistista porvaristoa. SDP:n juuret ovat vanhassa työväenpuolueessa. Keskusta on kehittynyt maalaisporvariston puolueesta (Maalaisliitto) ja kokoomus syntyi kaupunkilaisporvariston puolueeksi. Tiettyjä piirteitä näistä juurista on edelleen havaittavissa. Suurin ero on kuitenkin erillisissä kannattajakunnissa, eikä toteutetussa politiikassa tai tavoitteissa ole juuri kuin pieniä painotuseroja.

Suurimmat puolueet ovat muuttuneet jäsenten aktiivisuuteen ja vahvaan organisaatioon ja ideologiaan nojaavista joukkopuolueista erityisasiantuntemuksen varaan rakentuviksi vaalipuolueiksi. Keskeisessä asemassa niissä ovat imagokonsultit, markkinoinnin asiantuntijat jne. Samalla kun jäsenistön merkitys on heikentynyt, on puolueiden eduskuntaryhmien merkitys kasvanut valtavasti. Tämä näkyy määrärahoissakin siten, että kun puoluetuki aleni 1990-luvulla 15 %, eduskuntaryhmien varat kasvoivat 35 %. Ideologiset erot Suomen merkittävimpien puolueiden välillä hämärtyivät 1990-luvun aikana niin, että ministerinsalkkuja kantoivat samassa hallituksessa niin kokoomus kuin vasemmistoliittokin. Ideologian painottaminen on vaihtunut ajankohtaisiin, mediaseksikkäisiin aiheisiin. Suurimmat puolueet ovat muuttuneet myös valtionhoitajiksi. Sosiaalidemokraatit, kokoomus ja keskusta hallitsevat Suomea kapitalistiluokan yleisten etujen määräämissä rajoissa.

Nykyiset puolueet henkilöityvät johtajiinsa, eikä jäsenistön toiminta ole niinkään tärkeää. Rahoitus saadaan valtiolta, kunnilta sekä yksityisiltä yrityksiltä. Puoluetuki yms. julkinen korruptio sitoo puolueet uskollisiksi vallitsevalle järjestelmälle.

Kommunistit ja sosialistit. Kapitalisminvastainen vasemmisto on Suomessa tällä hetkellä pirstoutuneisuuden ja uudelleenjärjestäytymisen tilassa. Puolueet ovat Suomen kommunistista puoluetta lukuunottamatta hyvin pieniä. Yhdelläkään puolueista ei ole juuri vaikutusvaltaa Suomen poliittisella kentällä.

SKP on merkittävin eduskunnan ulkopuolinen puolue. SKP:llä on 16 kunnanvaltuutettua, mm. Helsingissä, Tampereella ja Jyväskylässä. Kaupunkimaisissa kunnissa SKP:n kannatus on yleensä suurempaa kuin pienimmän eduskuntapuolueen, perussuomalaisten.

Muista kommunistisista ja sosialistisista ryhmistä puolueiksi voidaan laskea kaksi: kommunistinen työväenpuolue ja sosialistiliitto. KTP perustettiin 1988 ”jatkamaan kommunistien rikkaita perinteitä Suomen työväenluokan etujen ja oikeuksien puolustajana.”. KTP:llä on eniten kannatusta pohjoisimmassa Suomessa. Tällä hetkellä Kemissä on KTP:n ainoa kunnanvaltuutettu. Sosialistiliiton painopiste on puolestaan vahvasti Helsingissä. Se ei ole rekisteröity puolue, mutta toimii puolueen tavoin.

Sosialistiliiton julkaisutoiminta on mainittava poikkeuksellisen aktiivisena. SL on keskeisesti mukana monissa erilaisissa verkostoissa (kuten Pysäyttäkää sota).

SKP:n ja KTP:n rinnalla toimii nuoria kommunistiseen toimintaan organisoiva Kommunistinen nuorisoliitto, jolla on aktiivista toimintaa useilla suuremmilla paikkakunnilla. Lisäksi suomalaisessa vasemmistossa on useampia pieniä, lähinnä propagandaryhmiksi laskettavia yhdistyksiä. Näitä ovat mm. Kommunistien liitto ja Marxilainen työväenliitto (MTL). Kommunistien liitto toimii osana syksyllä 2006 Vaihtoehtoväki ry:n nimenmuutoksen avulla perustettua Suomen työväenpuoluetta, joka pyrkii yhteistyöjärjestöksi toisen maailmansodan jälkeisen SKDL:n tapaan. MTL kuuluu Komiteaan neljännen internationaalisen uudelleenperustamiseksi (CRFI), jossa toimii aktiivisesti. MTL:n jäsenmäärä on jäänyt vain muutamaan.

3.2.2 Etujärjestöt

Poliittisessa järjestelmässä on paljon muitakin eturyhmiä kuin poliittiset puolueet. Puolueiden tarkoitus on osallistua kamppailuun poliittisesta vallasta. Ns. etujärjestöjen keskeisin toimintaympäristö on *taloudellinen*, kuten ammatillisilla etujärjestöillä ja esimerkiksi vammaisjärjestöillä, jotka pyrkivät vähentämään talousjärjestelmän tuottamaa eriarvoisuutta ja puolustavat saavutettuja sekä ajavat uusia etuuksia jäsenistölleen.

Etujärjestöt ovat Suomessa keskitettyjä ja voimakkaita. Keskeiset taloudelliset järjestöt, kuten Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK sekä Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, ovat tärkeitä poliittisessa järjestelmässä vaikuttavia ryhmiä. Järjestöjen juuret ovat maalaisporvaristossa, kaupunkilaisporvaristossa ja työväenluokassa. Näitä keskeisimpiä järjestöjä vastaava, väliluokkiin kuuluvaa pikkuporvaristoa edustava etujärjestö on Suomen Yrittäjät. Sen poliittinen painoarvo on vähäinen, vaikka oikeistopuolueisiin sillä on jonkin verran vaikutusvaltaa.

Merkittävin keskeisimpien järjestöjen välinen jakaja on työväenluokan ja kapitalistiluokan, toisin sanoen *työn ja pääoman välinen ristiriita*. Imperialismin keskusalueilla tämän ristiriidan rinnalla paikoin näkyvämpäänkin asemaan nousevat muut ristiriidat, esimerkiksi tuotannonalojen välinen ristiriita. Notre Damen yliopiston valtiopoliittisen professorin *Raimo Väyräsen* mukaan tässä ristiriidassa ”korostuvat ensisijaisesti kansainvälisesti kilpailukykyisten ja kilpailukyvyttömien sektoreiden väliset suhteet ja niiden ongelmat”. Tämä hajottaa etenkin työväenluokan yhteisvoimaa ja ajaa työläiset myös kilpailuun keskenään. On valitettava tosiasia, että työväenluokan proletaarisen ”alakerroksen” ja työläisaristokraattisen ”kermakerroksen” välille kehittyy ristiriitoja. Korkeatuottoisten alojen (joilla kilpaillaan uutuuden, laadun ja erityispiireiden voimin) ja matalatuottoisten alojen (joilla puolestaan kilpaillaan lähinnä tuotteen hinnalla) palkkatyöläisten intressit näyttäisivät eriytyvän.

Työväenluokan sisäinen kerrostuneisuus näkyy myös taloudellisten keskusjärjestöjen jakautumisessa. Tupo-pöytään istuvat palkkatyöläisten edustajina SAK, STTK ja AKAVA. Samanaikaisesti kapitalistiluokka yhtenäistyy. EK syntyi vuonna 2005, kun Palvelutyönantajat ja Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto liittyivät yhteen.

Työn ja pääoman välinen ristiriita ei kuitenkaan ole kadonnut minnekään edes imperialismiin rikkailta keskusalueilta. Se näkyy selkeimmin taloudellisen luokkataistelun alueella, jossa ammattiyhdistysliike on erittäin tärkeä toimija — niin taistelijana kuin myös taistelun hillitsijänä. Työväenluokan taloudellinen luokkataistelu on erityisesti ammattiliittojen ja työttömyyskassojen avulla käytävää kamppailua palkan suuruudesta, työoloista ja työpäivän pituudesta. Selkein taloudellisen taistelun muoto on *lakko*. Taloudellisen taistelun avulla työväenluokan asemaa pystytään parantamaan. Sen hyödyt ovat kuitenkin rajoittuneita ja usein myös väliaikaisia.

Vaikka työväen järjestäytymisen aste on laskenut, edelleen noin 75 % Suomen työväestöstä kuuluu alansa ammattiliittoon. Suhteessa korkeampi järjestäytymisaste on julkisella sektorilla ja alhaisempi yksityisellä palvelusektorilla. Kansainvälisesti tarkastellen Suomen järjestäytymisaste on korkea. Esimerkiksi EU:n keskiarvo on n. 30 %. Työnantajien järjestäytymisaste on puolestaan lähes 100 %, jos pienet asuntoyhtiöt ja alle 10 henkilön yritykset jätetään laskematta.

Suomen työläisten korkea järjestäytymisaste ei valitettavasti ole luokkatietoisuuden osoitus, vaan se johtuu ennemminkin ”vaistonvaraisesta” taloudellisten etujen turvaamisesta. Työläiset haluavat vakuuttaa itsensä työttömyyden varalta ja samalla liittyvät myös jäseniksi liittoon, josta voivat saada hätätilanteissa mm. oikeusapua.

Keskitetty tulopoliittinen ratkaisu (tupo). Tupo on ollut käytössä yli kolmekymmentä vuotta. Siinä käsitellään taloudelliseen luokkataisteluun liittyvien palkkojen ja työaikojen lisäksi paljon laajemminkin erilaisia poliittisia ratkaisuja.

Työmarkkinoiden keskusjärjestöt käyvät joka toinen vuosi tulopoliittiset neuvottelut, joihin valtiovalta ei suoraan osallistu. Valtio lupaa kuitenkin osallistua uusien lakien, verohelpotusten ym. muodossa jos palkankorotukset ovat maltillisia ja Suomen kilpailukykyä tukevia. Neuvottelujen tuloksena syntyy tulopoliittinen kokonaisratkaisu, jonka hallitus vie eduskunnan ratkaistavaksi. Jos kokonaisratkaisua ei synny, neuvottelut siirtyvät liittotasolle, jolloin ratkotaan vain alakohtaisia ongelmia.

Keskusjärjestöneuvotteluja seuraavat liittotason työehtosopimusneuvottelut. Näissä neuvotteluissa solmitaan alakohtaiset työehtosopimukset, jotka ovat juridisesti sitovia. Työpaikoilla käydään työehtosopimusten sovellutusneuvottelut.

Työväenliikkeen taistelutahdon heikennyttyä olennaisesti 1980—90-luvun taitteen jälkeen on nykyinen imperialismi alkanut saavuttaa tuloksia työmarkkinajärjestelmän hajauttamisessa pääomavaltaisilla ja vientiin suuntautuneilla aloilla. Viime vuosina Suomessa on ollut paineita siirtyä laajemmin liitto- ja yrityskohtaisiin sopimuksiin. Lisäksi tupo-järjestelmää hajottavana ristiriitana on suuryritysten ylikansallinen ja etujärjestöjen (kansainvälisistä yhteyksistä huolimatta) kansallinen toimintakenttä.

EU:n korporatiivinen järjestelmä. Suomi liittyi mm. työmarkkinajärjestöjen tukemana eurooppalaiseen talous- ja valuuttajärjestelmään (EMU) vuonna 1998. EU- ja EMU-jäsenyyden jälkeen Suomi ei ole enää vapaa tekemään omaa talous- tai edes työmarkkinapolitiikkaa. Ratkaisuihin on aina huomioitava EU:n yhteinen talouspolitiikka.

Laman jälkeiset tuporatkaisut, emutupot, ovat olleet maltillisia, kilpailukykyä ja talouskasvua tukevia — eli käytännössä työväenluokan suhteellista köyhyyttä lisääviä. Uusi korporatiivinen rakenne syntyi unioniin jo Maastrichtin sopimuksella 1991. Sitä

täydennettiin vuonna 1997 Amsterdamin sopimuksen ammattijärjestöjen asemaa käsittelevällä lisäpöytäkirjalla.

EU-tason työmarkkinajärjestöjä ovat kapitalistien UNICE, kunnallisia yhtiöitä edustava CEEP ja työläisiä edustava Euroopan ammattiliittojen yhteisjärjestö ETUC. Näillä järjestöillä on oikeus käsitellä työlainsäädäntöön liittyvät asiat ennen kuin ne menevät komission kautta parlamentin hyväksyttäväksi. Yritysten ja palkkatyöläisten liittojen lisäksi unionin työmarkkinajärjestelmän valtiovaltaa vastaavana osapuolena ovat komissio ja Euroopan keskuspankki.

Ensimmäinen Eurooppa-työehtosopimus solmittiin vuonna 2002. Sopimus koskee etätöitä. Tavoitteena on ollut luoda minimisäännöstö alalle. Sopimus siirretään unionitasolta osaksi eri maiden työehtosopimuksia.

Eurooppalaiset alakohtaiset työehtosopimukset ovat tulossa. Ensimmäisenä sopimuksia tulee luultavasti pankki- ja vakuutusosalalle, jolla on kansalliset rajat ylittäviä intressejä ja joka on eurooppalaisittain parhaimmin järjestäytyneitä aloja (n. 70 %).

3.2.3 Kansalaisjärjestöt

Kansalaisjärjestöiksi kutsutaan monilla eri tasoilla (pääsääntöisesti) yhdistyksinä toimivia järjestöjä. Yhä useammin kansalaisjärjestöt toimivat myös kansainvälisesti. Kansalaisjärjestöjen asema ja luonne poliittisessa järjestelmässä vaihtelee. Myös kansalaisjärjestöjen toiminnan tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi vaihtelevat.

Järjestökentällä on selvästi toisistaan eroavia järjestöjä: toisten toiminta perustuu jäsenistön omaan aktiivisuuteen, toiset toimivat palkattujen työntekijöiden pyörittäminä ja mahdollisesti jonkin ministeriön rahoittamina. Edelliset toimivat selvästi riippumattomammin ja jälkimmäiset todennäköisemmin tukevat vallitsevaa valtion poliittista linjaa sekä yhteiskuntajärjestystä.

Osalle kansalaisjärjestöistä on jopa annettu hoidettavaksi valtiovallan piiriin kuuluvia tehtäviä. Nämä järjestöt ovat ns. toimeenpanevia järjestöjä. Erilaiset vapaaehtoiset maanpuolustusjärjestöt ovat käytännössä valtiovallan elimiä. Punainen Risti on erikoistapaus järjestönä joka toimii kansalaisjärjestön tavoin, mutta jolla on kansainvälisesti säädelty ja virallinen asema.

Kansalaisjärjestöt ovat merkittäviä paitsi vaikutusväylinä, myös joukkojen kokoamisen ja yhteen liittämisen välineinä. Järjestötoiminnassa oppii monia erilaisia käytännön ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitoja.

Poliittiseen toimintaan osallistumisen muotona kansalaisjärjestöjen asema suhteessa puolueisiin on vahvistunut. Tähän on vaikuttanut mm. kansainvälisen toiminnan lisääntyminen yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja edustuksellisen demokratian merkityksen väheneminen.

3.2.4 Joukkoviestintävälineet

Tiedonvälitys on ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja ryhmänmuodostuksen edellytyksenä. Tässä tekstissä viestinnästä ollaan kiinnostuneita niiltä osin, kun se liittyy politiikkaan.

Laajasti ajatellen tiedonvälitys on eräs yhteiskunnallisen toiminnan ulottuvuus, joka on läsnä kaikkialla. Tätä kautta myös koko poliittista järjestelmää voitaisiin tutkia viestinnän näkökulmasta. Joukkoviestintä voidaan kuitenkin käsittää myös suhteellisen itsenäisenä poliittisena toimintana. Joukkoviestimillä katsotaan olevan oma erityinen asemansa, joskin suurin osa niistä on suuryritysten omistajien hallinnassa ja usein niitä myös hoidetaan liikeyrityksinä.

Vaikka esimerkiksi useimmat lehdet ovat virallisesti poliittisesti sitoutumattomia, perustavissa yhteiskunnallisissa ja poliittisissa kysymyksissä niiden kannanotot sijoittuvat olennaisesti puoluekentän oikealle puolelle. Ne siis toimivat ”fraktioina” kapitalistiluokan organisisessa puolueessa. Piilovaikutukseltaan tiedotusvälineiden uutisointi yleensä tukee vallitsevaa järjestystä.

Viestintävälineet, erityisesti televisio ja sanomalehdet, ovat merkittäviä mielipidemuokkaajia. Välitettävissä uutisissa näkyy joko avoin tai julkilausumaton poliittinen kanta. Yleisradion uutisten (12.10.2006) kyselyn mukaan suurimpien sanomalehtien päätoimittajien mielestä Suomen tulisi hakea Naton jäseneksi. Lukijoille tämä näkyy etenkin lehtien pääkirjoituksissa.

Emeritusprofessori *Jaakko Nousiainen* esittää yliopistollisena oppikirjana käytettävässä *Suomen poliittinen järjestelmä* -teoksessaan kolme keinoa, joilla uutisoinnissa vaikutetaan vastaanottajien mielipiteisiin: (1) *Aineiston valikointi* on ensimmäinen ja tärkein keino. Lisäksi uutisten sisällä (2) eri *asioiden painottaminen* vaikuttaa välitettävään viestiin. Lisäväriä sanomaan saadaan vielä (3) *ilmaisukeinojen valikoinnilla*: harkitulla sijoittelulla, otsikoinnilla, kuvituksella jne.

Viestintä on arena, joka poliittisen järjestelmän lisäksi kytkeytyy kiinteästi ideologiseen järjestelmään. Ideologista luokkataistelua käydään viestinnän keinoin.

Järjestön jäsenistön yhteenliittämisessä jatkuva monisuuntainen viestintä on välttämätöntä. Viestinnällä vaikutetaan myös joukkojen mielialoihin, maailmankatsomukseen ja poliittiseen toimintaan. Kommunistisen liikkeen ulkoinen viestintä on perinteisesti jaettu propagandaan ja agitaatioon. Propagandan tarkoituksena on vaikuttaa syvällisemmin joukkojen asenteisiin ja aiheuttaa kestäviä maailmankatsomukseen vaikuttavia reaktioita. Agitaatio puolestaan on viestintää, jolla pyritään herättämään välitöntä poliittista toimintaa. Viestin tehokkuuteen vaikuttaa ennenkaikkea sen kiinnostavuus, mutta myös jatkuvuus ja toisto.

Toisilla on kuitenkin paremmat mahdollisuudet propagandaan kuin toisilla. Sananvapauden hyväksikäyttö joukkotiedotuksen keinoin on vahvasti kapitalistiluokan hallussa. Taloudelliset mahdollisuudet määrittävät mahdollisuudet joukkoviestinnän käyttöön. Suomessa viestinnän omistus on erittäin keskittynyttä: Sanomalehtiketjuja on 24, mutta niistä kolme (Sanoma/WSOY, Alma Media ja Väli-Suomen Media) hallitsevat kahta kolmannesta päivälehdistä. Kymmenellä suurimmalla päivälehdellä on hallussaan lähes puolet koko levikistä. Aikakauslehdistä kolme suurinta julkaisijaa (Sanoma Magazines, Yhtyneet Kuvalehdet ja A-Lehdet) hallitsevat neljännestä koko alasta, yleisaikakauslehtien kohdalla jopa 80 % volyymistä. Television puolella neljä pääkanavaa (Yle 1, Yle 2, MTV3 ja Nelonen) jakavat yli 90 % katseluajasta. Koska Internet-sivuston perustaminen on suhteellisen edullista, voisi kuvitella että Internetin osalta tilanne olisi tasapuolisempi. Kuitenkin myös Internetin puolella suurimmat lukijamäärät ovat suurten yritysten hallitsemilla sivustoilla. Suosituimpia sivustoja

Suomessa ovat mm. Soneran ja MTV3:n verkkopalvelut, joiden kävijämäärät ovat satoja kertoja suuremmat suosituimpiinkin vaihtoehtoihin sivuihin verrattuna. Internetin hyväksi on kuitenkin sanottava, että sen kautta vaihtoehtoisen tiedon etsiminen on huomattavasti helpompaa kuin perinteisemmistä medioista.

Internetin vaalikoneet ovat nousseet tärkeimmäksi kanavaksi äänestyspäätöstä tehtäessä. Vaalikoneiden tilaajilla ja tekijöillä on siten suuri valta ihmisten äänestämisen ohjaamisessa. Myös puolueiden näkyvyyden ja menestyksen kannalta vaalikoneisiin vastaaminen ja Internet laajemminkin (puolueiden ja ehdokkaiden kotisivuina ja blogeina jne.) on nousemassa hyvin merkittävään asemaan erityisesti Internetin käyttöön tottuneita nuoria äänestäjiä ajatellen.

Joukkoviestintävälaineillä on valtaa vaalien tulokseen paitsi pääkirjoitusten ja uutisten kautta, myös esimerkiksi mainosten ja mielipidetutkimuksien julkaisijoina. Vaalien alla julkaistaan erilaisten taustaryhmien tekemiä mielipidetutkimuksia, *gallupeja*. Näillä on monenlaisia vaikutuksia ihmisten äänestyskäyttäytymiseen. Vaikka gallupeista voi saada todellista, suuntaa antavaa tietoa, ne kuitenkin vääristävät todellisuutta monin tavoin. Niiden vääristävä vaikutus johtuu paitsi virhemarginaalista (ja mahdollisista varsinaisista virheistä) sekä otannan valikoituvuudesta, myös siitä että usein (käytännön syistä) gallup lasketaan eri tavoin kuin todellinen vaalitulos.

3.3 Valtiolliset instituutiot

Instituutio on pysyväluontoinen yhteiskunnallinen rakenne tai järjestelmä: laki, laitos, ryhmä tai kansainvälinen organisaatio. Valtiolliset instituutiot ovat poliittiseen järjestelmään kuuluvia suhteellisen pysyviä ja enimmäkseen symbolisia kokonaisuuksia, kuten hallintoelimiä.

Kapitalistisen valtion tarkoituksena on tuotantosuhteiden uusintaminen ja kapitalistisen yhteiskuntataloudellisen muodostuman ikuistaminen. Valtio tekee hallitsevan luokan vallasta laillista ja hillitsee luokkien yhteentörmäystä.

Pelkistetysti sanottuna Suomen valtio — osana poliittista järjestelmää — on kapitalistiluokan diktatuurin ja herruuden välikappale työtätekeviä ja erityisesti proletariaattia kohtaan. Suomen valtion tehtävänä on pitää alistettu yhteiskuntaluokka alistettuna.

Aikoinaan kapitalistiluokka kamppaili vallasta aateliston ja muiden feodaalien kanssa. Feodaalien vallan rajoittamista ja valvomista varten kehittyi *vallan kolmijako*.

Parlamentarisessa demokratiassa on ainakin ideologian tasolla, osin myös käytännössä erotettu toisistaan (1) toimeenpaneva valta eli hallitus, (2) lakiasäätävä valta eli parlamentti ja (3) tuomiovalta eli edellisistä riippumattomat tuomarit. ”*Lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta, joka päättää myös valtionaloudesta. Hallitusvaltaa käyttävät tasavallan presidentti sekä valtioneuvosto, jonka jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta. Tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus*” (Suomen perustuslaki, 3 §).

3.3.1 Valtiosääntö

Valtiosääntö sisältää perustavat määräykset valtiojärjestyksestä: *valtiomuodosta, ylimpien hallituslaitosten rakenteesta, toimialasta ja päätöksenteon muodoista sekä kansalaisuudesta ja kansalaisten oikeuksista.*

Valtiosääntö antaa valtiolliselle toiminnalle ideaalisen toimintapiirin, jonka puitteissa (ja usein ne ylittäen) käytäntö muovaa poliittista järjestelmää antaen sille sen ominaiset piirteet. Yhteiskuntataloudellisen muodostuman kehitys liikkuu omien lakiensa mukaan, jotka eivät riipu mistään juridisista (oikeudellisista) rakennelmista. Päinvastoin: yhteiskunnan taloudellinen kehitys muovaa juridisia rakenteita.

Valtiosääntöjen alkuperäisenä tarkoituksena oli aateliston vallan kaventaminen. Se on varsin uusi poliittisen prosessin sääntelyn väline, joka on syntynyt kapitalistiluokan tarpeista turvata yksilöllisiä vapauksiaan ja hankkia poliittista vaikutusvaltaa. Jaakko Nousiainen määrittelee valtiosäännön keskeisiksi funktioiksi (1) julkisen vallankäyttöjärjestelmän legitimoimisen, (2) päätöksenteon muotojen järjestelyn, (3) vallankäytön alan rajaamisen sekä (4) yhteiskunnallisten suhteiden säilyttämisen ja vakiinnuttamisen. Valtiosääntöjen edelläkävijöinä olivat erityisesti Ranska ja Yhdysvallat, joiden 1700-luvun lopun porvarillisissa vallankumouksissa oli tarve suunnitella järjestelmällisesti uusi valtiorakenne ja samalla vahvistaa kapitalistiluokan ihanteet ja edut yhdessä asiakirjassa.

Suomen valtiosääntö on vahvistettu Suomen vuonna 2000 voimaan astuneessa perustuslaissa. *Perustuslaeiksi* kutsutaan erityisiä perustavia määräyksiä sisältäviä oikeussääntöjä eli lakeja, joille on haluttu antaa tärkeä asema vaikeuttamalla niiden muuttamista, säätämistä ja kumoamista. Kaikkien uusien oikeussääntöjen tulisi olla sopusoinnussa perustuslain kanssa. Perustuslaki määrittää ja säätelee poliittisten instituutioiden välisiä suhteita. Se ei koskaan kuitenkaan vastaa todellisuutta, sillä perustuslain tulkinnat ovat erilaisia. Saman perustuslain alla voi toimia monta erilaista poliittista järjestelmää.

3.3.2 Eduskunta

Kansanedustuslaitos eli eduskunta on vuodesta 1906 lähtien ollut Suomen edustuksellisen hallinnon näennäinen ydin. Aikoinaan edistykselliset perusratkaisut, kuten eduskunnan yksikamarisuus, yleinen ja yhtäläinen äänioikeus sekä suhteellinen vaalitapa, ovat säilyneet laitoksen koko olemassaoloajan.

Eduskunnalla on muodollisesti ensisijainen asema muihin valtiollisiin instituutioihin nähden. ”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta” (Suomen perustuslaki, 2 §). Eduskunnan asema Suomen poliittisessa järjestelmässä on vaihdellut. Kommunistien toiminnassa eduskuntalaitosta pidetään lähinnä ”puhujakorokkeena”, jonka kautta saadaan kansanedustajan puolueen ääni paremmin kuuluviin.

Eduskunta on parlamentti, lakiasäätävä valtiolaitos. Eduskuntaan neljän vuoden välein valittavat 200 kansanedustajaa hyväksyvät lakeja ja tekevät päätöksiä valtion

(veroriistona suoraan työväenluokalta tai kapitalistien kautta kierrätettynä) keräämien rahavirtojen suuntaamisesta. Valtiosäännössä määriteltyjä tehtäviä eduskunnalle ovat (1) toimintakykyisen enemmistöhallituksen muodostaminen ja sen ylläpitäminen, (2) lakien säätäminen ja valtion varojen käytöstä päättäminen sekä (3) hallituksen ja toimeenpanovallan ohjaus ja valvonta.

Enemmistöparlamentarismiin siirtyminen 1990-luvun alussa on muuttanut valtasuhteita hallituksen ja opposition välillä hallituksen eduksi. Vähemmistön vaikutusvaltaa lisännyt lakien lepäämäänjättämissäännöstö purettiin. Valtiontalouden kriisi 90-luvun alussa kiihdytti vähemmistön suojan purkamista ja puhtaaseen enemmistöparlamentarismiin siirtymistä. Aikaisemmin eduskunnan 1/3 vähemmistöllä oli oikeus lykätä minkä tahansa lakiesityksen voimaantuloa vaalien yli. 1980-luvun lopulla tätä lykkäysoikeutta lievennettiin. Olennaisimmat muutokset tehtiin 1990-luvun alussa. Ne heikensivät olennaisesti opposition vaikutusvaltaa. Muutos lisäsi hallituspaikan houkuttelevuutta, mahdollisti nopeamman uudistustahdin ja varmistti enemmistöhallituksen ohjelman toteuttamisen eduskunnassa.

Viime vuosikymmeninä kansanedustajien osallistuminen lainvalmisteluun on vähentynyt. Lait valmistellaan entistä useammin erillisten selvitysmiesten toimesta tai virkatyönä. EU-jäsenyyden myötä eduskunnan lainsäädäntövaltaa on siirretty yhteisesti EU:n puitteissa käytettäväksi. Tämä koskee varsinkin sisämarkkinoiden sääntelyä, kilpailulainsäädäntöä ja maatalouspolitiikkaa. Asioiden valmistelutapa EU:ssa on virkamieskeskeistä.

Kapitalismin globalisoituminen ja Euroopan Unioni ovat laajentaneet kansanedustajien ja eduskunnan kansainvälisiä suhteita. Ulko- ja sisäpolitiikan välille on entistä vaikeampi vetää rajaa. Parikymmentä vuotta sitten eduskunnan kansainväliset suhteet tarkoittivat lähinnä opintomatkoja sekä osallistumista Pohjoismaiden neuvostoon ja parlamenttien välisen liiton toimintaan. Nykyisin eduskunta lähettää edustajia mm. Arktisen alueen parlamentaariseen kokoukseen ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) parlamentaariseen kokoukseen sekä tarkkailijoita WEU:n (Länsi-Euroopan Unionin) ja sotilasliitto Naton parlamentaarisiin kokouksiin. Lisäksi EU-jäsenyys edellyttää yhteydenpitoa muiden jäsenmaiden parlamentteihin sekä unionin toimielimiin. Suomen kansanedustajat käyvät myös kouluttamassa Itä-Euroopan kansanedustuslaitoksia ja osallistuvat vaalitarkkailuun Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön kautta.

Eduskuntavaalit. Vuodesta 1906 alkaen eduskuntavaalit ovat perustuneet yleislakon (1905) hedelmänä saavutettuun *yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen*. Tuolloin myös työväenluokka pääsi antamaan äänensä vaaleissa. Äänioikeuden *yleisyys* tarkoittaa sitä, että jokainen täysi-ikäinen Suomen kansalainen voi äänestää vaaleissa. Äänioikeus on *yhtäläinen*, kun jokaisella käytössään sama määrä ääniä vaaleissa annettavaksi. Tällaista äänioikeutta Friedrich Engels kutsui työväenluokan ”tietoisuuden mittariksi”. Koska suurin osa väestöstä kuuluu työväenluokkaan, vaaleissa selviää, mitä yhteiskuntaluokkaa edustavia puolueita työväenluokan jäsenet äänestävät. Samalla vaalit ovat puolueiden toiminnan ja mielikuvien mittareita, joissa puolueiden vaikutus äänestäjiin tulee puntaroiduksi. Vaalit ovat myös hyvä mahdollisuus propagandan levittämiseen ja ihmisten aktivoimiseen yhteiskunnalliseen toimintaan.

Aluksi eduskuntavaalit järjestettiin kolmen vuoden välein. Vuodesta 1954 lähtien vaalikausi on ollut neljä vuotta.

Eduskuntavaaleissa voi olla ehdokkaana jokainen jonkin vaaliliiton listalle pääsevä henkilö, joka ei ole holhouksenalainen, sotilas, oikeuskansleri, korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden jäsen tai eduskunnan oikeusasiamies. Henkilön ehdokkuus on rajoitettu yhden vaaliliiton listaan ja yhteen vaalipiiriin.

Edustajien paikat määräytyvät vaalipiireittäin, mutta vaalikelpoisuus ei ole kuitenkaan sidottu asuinpaikkaan. Vaalipiirejä on Suomen perustuslain mukaan vähintään 12 ja enintään 18 (tällä hetkellä 15). Vaalipiirin asukasluvun mukaan määräytyy, kuinka monta edustajaa vaalipiiristä valitaan eduskuntaan.

Eduskuntaan valittujen keskimääräiset tulot olivat vuoden 2003 vaaleissa 75 500 euroa. Luku on kaksinkertainen ehdolla olleisiin verrattuna ja lähes nelinkertainen äänioikeutettuihin verrattuna. Puoluekentän oikealla laidalla ero tavalliseen väestöön kasvaa. Kokoomuksen ja keskustan ehdokkailla on noin kolminkertaiset tulot verrattuna äänioikeutettuihin. Kaikkien suurten puolueiden ehdokkaista enemmistöllä on yli 42 000 euron tulot, äänioikeutetuista vastaavia tuloja saa vain 12 %. Pienten puolueiden tulorakenne muistuttaa eniten äänestäjäkunnan keskimääräistä tulorakennetta. Lähimpänä äänestäjien tulorakennetta viime eduskuntavaaleissa olivat kommunististen puolueiden ehdokkaat.

Kansanedustajiksi valikoituu luokka-asemaltaan lähinnä joko väliluokkien tai kapitalistiluokan jäseniä. Kaikkein rikkaimpia kapitalisteja ei eduskunnassa ole. Merkittävimmät ministerit ovat asemaltaan rinnastettavissa kapitalistiluokan jäseniin, ja voivat ministerin asemassa muuttua varsinaisiksikin kapitalisteiksi, sillä ministerin palkkioilla ja suhteilla on mahdollista tehdä tuottavia sijoituksia ja saada mukavasti pääomatuloja.

Suhteellinen vaalitapa. Suomessa käytetään vaalituloksen määräämiseen *d'Hondtin menetelmää*. Tässä menettelyssä ensimmäisenä (1) lasketaan jokaisen ehdokkaan erillinen äänimäärä. Sitten (2) lasketaan yhteen kuinka monta ääntä on tullut yhteensä kunkin puolueen tai vaaliliiton ehdokkaille. Tämän jälkeen (3) laitetaan puolueen tai vaaliliiton listan sisällä ehdokkaat järjestykseen heidän saamiensa henkilökohtaisten äänien mukaan. Sitten (4) vaalien ehdokkaille annetaan vertausluvut siten, että kunkin listan eniten ääniä saanut ehdokas saa vertauslukupueen tai vaaliliiton koko äänisaaliin. Toiseksi eniten ääniä saanut ehdokas listalla saa puolet koko potista, kolmas kolmasosan ja niin edelleen. Viimein (5) kaikki ehdokkaat asetetaan järjestykseen vertauslukujen suuruuden mukaan ja tässä järjestyksessä eduskuntaan valitaan niin monta ehdokasta kuin vaalipiirillä on edustajanpaikkoja.

Pirkanmaalla vuoden 2003 eduskuntavaaleissa keskustan *Jaana Ylä-Mononen* sai vertauslukupueen 40957.000, eli puolueensa koko äänimäärän vaalipiirissä (siis 40 957). Toiseksi eniten keskustalaisista ääniä kerännyt *Klaus Pentti* sai vertauslukupueen puolet keskustan äänistä eli 20478.500. *Mikko Alatalo* nappasi keskustalaisista kolmanneksi eniten ääniä ja vertausluvun 13652.333. Pirkanmaalta valitaan 18 edustajaa. Edellä mainitut kolme keskustan listan ehdokasta tulivat valituiksi eduskuntaan, koska heidän vertauslukunsa mahtuivat kahdeksantoista suurimman vertausluvun joukkoon. Keskus-

tan listalla neljänneksi tullut ehdokas jäi eduskunnan ulkopuolelle, koska hänen vertauslukunsa oli liian pieni mahtuakseen vaalipiiriin 18 parhaimman joukkoon.

Samoissa vaaleissa *Pertti ”Velto” Virtasen* saama äänimäärä oli Pirkanmaan kymmenenneksi suurin. Hänen vertauslukunsa oli kuitenkin vasta kahdeskymmenestoinen. Virtasen äänimäärä oli suurempi kuin esimerkiksi keskustan Klaus Pentin, jonka vertausluku oli vaalipiiriin yhdeksänneksi ja äänimäärä yhdenneksitoista suurin. Virtanen ei kuitenkaan tullut valituksi. Tämä johtui siitä, että hänen edustamansa vaaliliiton yhteenlaskettu äänimäärä oli vain reilut 8000 ääntä.

Suhteellisen vaalittavan vuoksi suurimmat puolueet saavat yleensä jonkin verran suuremman osuuden paikoista kuin jos paikat määräytyisivät suoraan valtakunnallisen kannatuksen perusteella. Keskusta sai 2003 eduskuntavaaleissa 24,7 % äänistä ja 55 edustajaa eli 27,5 % kansanedustajapaikoista. Perussuomalaiset saivat puolestaan kolme paikkaa 1,6 % lohkaisulla, ja SKP jäi ilman edustajia 0,8 % osuudella valtakunnallisista äänistä.

3.3.3 Hallitus

Hallitus on toimeenpanovaltaa käyttävä hallinnon osa. Suomen hallitus koostuu kahdesta instituutiosta: tasavallan presidentistä ja valtioneuvostosta. Valtioneuvosto on vain osin riippuvainen presidentistä. Hallitusvalta jakautuu näiden instituutioiden kesken siten, että kumpikin on omalla alueellaan itsenäinen.

Presidentti. Perustuslakiuudistus vuonna 2000 kavensi presidentin valtaoikeuksia. Se merkitsi presidentin vallan muodollista riisumista. Keskeiset valtaoikeudet siirrettiin valtioneuvostolle (arkikielessä hallitus) ja eduskunnalle, joiden suhteellinen painoarvo on näin kasvanut. Samalla näiden instituutioiden ominaisuudet ovat muuttuneet. *Pääministeri* on muuttunut kansakunnan poliittiseksi johtajaksi presidentin sijaan. Presidentti keskittyy enemmän edustuksellisiin tehtäviin ja uudenvuoden ym. puheisiin sekä kyselytunteihin kansalaisille. Samalla valtioneuvoston ja eduskunnan suhteet ovat lähentyneet. Käytännössä 1980-luvulla aloitetut hallintojärjestelmän uudistukset ja EU-jäsenyys ovat lisänneet erityisesti virkamiesten valtaa.

Edelleenkin Suomen presidentti ei ole vain valtiovallan keulakuva ja symboli. Presidentti-instituutiolla on myös todellista valtaa — eikä se ole vain mielipidevaikuttamista. Presidentti on Suomen väkivaltakoneiston vahvimman nyrkin, armeijan, ylipääällikkö. Presidentti nimittää myös armeijan upseerit ja hänen suullaan päätetään viime kädessä sodasta ja rauhasta. Presidentillä on lisäksi monia mahdollisuuksia vaikuttaa hyväksyttäviin lakeihin ja virkanimityksiin. Hän toimii ulkopolitiikan johtajana yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa ja päättää Suomen suhteista ulkovaltoihin ja toiminnasta kansainvälisissä järjestöissä tai neuvotteluissa.

Joissakin asioissa presidentti voi edelleen käyttää (muodollisesti) itsenäisesti valtaa. Valtioneuvoston presidentin esittelyssä hän ei ole sidottu valtioneuvoston kantaan. Presidentin esittelyssä ei äänestetä, vaan jokaisen esityksen jälkeen presidentti ilmoittaa oman päätöksensä. Kaikki presidentit ovat käyttäneet hyväkseen tätä ”diktattori-hetkeään”.

Presidentinvaali. Ensimmäinen suora presidentinvaali toimitettiin Suomessa vuonna 1994. Aiemmin vaali oli välillinen ja siinä äänestettiin valitsijamiehiä (poikkeuksena vuoden 1987 vaalit, jolloin käytössä oli suoran ja välillisen vaalin yhdistelmä).

Presidenttiehdokkaan voi asettaa rekisteröity puolue, jos sen listalta on viimeisimmässä eduskuntavaalissa valittu ainakin yksi kansanedustaja. Myös 20 000 äänioikeutetun allekirjoituslistan keruulla voidaan asettaa ehdokas presidentinvaaliin. Ehdokkaan on oltava syntyperäinen Suomen kansalainen ja hänellä saa olla takanaan entuudestaan korkeintaan yksi kausi tasavallan presidenttinä.

Presidentinvaali on tarvittaessa kaksivaiheinen. Ensimmäinen vaali toimitetaan tammikuun kolmantena sunnuntaina. Jos joku ehdokas saa yli puolet äänistä, hänestä tulee tasavallan presidentti; muuten toimitetaan kolmen viikon kuluttua toinen vaali, jossa ovat ehdokkaina kaksi ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saanutta ehdokasta. Presidentti astuu toimeensa maaliskuun 1. päivänä eduskunnan edessä annettavalla juhlallisella vakuutuksella. Kun presidentti on estynyt väliaikaisesti hoitamasta tehtäviään, toimii hänen sijaisenaan pääministeri. Tämänkin ollessa tehtävänhoitoon kyvytön, presidentin tilalle tulee pääministerin sijaiseksi määrätty — käytännössä hallituspuolueiden keskenään sopima — ministeri. Jos este on pysyvä, suoritetaan uudet presidentinvaalit, joiden voittaja ryhtyy toimeen heti vaalin jälkeen.

Myös presidentinvaali on käytännössä puoluevaali, koska rekisteröidyt puolueet asettavat ehdokkaat ja organisoivat vaalikampanjan. Se käsitetään kuitenkin muita vaaleja useammin henkilövaaliksi, jossa haetaan ”kansakunnan äitiä” tai ”isää”, Suomen kasvoja ulkomaailmalle.

Valtioneuvosto. Autonomian alussa Suomeen perustettiin kenraalikuvernöörin virka ja hallituskonselji vuonna 1809. Hallituskonselji muutettiin nimeltään senaatiksi 1816. Senaatti koostui talous- ja oikeusosastosta. Vuonna 1822 osastot saivat varapuheenjohtajat. Talousosaston varapuheenjohtajuus on pohjana nykyiselle pääministeriydelle. Talousosasto toimituskuntineen hoiti tehtäviä, joita nykyisin hoitaa valtioneuvosto ministeriöineen. Sisällissodan jälkeen vuonna 1918 muutettiin senaatin talousosaston varapuheenjohtaja *pääministeriksi*, senaattori *ministeriksi*, prokuraattori *oikeuskansleriksi* ja senaatti *valtioneuvostoksi*.

Valtioneuvosto eli ministeristö (arkikielessä hallitus) on tärkein hallinnollinen elin Suomessa. Valtioneuvoston asema on 1980-luvulta lähtien vahvistunut sekä eduskuntaan että presidenttiin nähden. Tämä on lujittanut myös pääministerin roolia. Pääministerin johdolla ja virkamiesten tuella pieni ministereiden piiri määrää hallituksen politiikan. Tärkeimmät ministerit ovat pääministeri ja valtiovarainministeri. He muodostavat ”voimakaksikon”, joka on ministeristön valtafyndin. Näihin ministereihin henkilöityvät voimat kykenevät määräämään kaapin paikan eduskunnassa.

Valtioneuvostolle kuuluvat asiat ratkaistaan valtioneuvoston yleisistunnossa tai ministeriöissä.

Yleisistunnossa päätetään periaatteellisesti tärkeät ja vaikuttavimmat asiat. Lisäksi valtioneuvosto valmistelee ratkaisuehdotuksen presidentin päätösvaltaan kuuluvissa asioissa sekä panee täytäntöön presidentin päätökset.

Pääosa asioista ratkaistaan ministeriöissä. Valtioneuvostossakin päätettävät asiat ratkaistaan vastuuministeriön ehdotuksen mukaisesti keskeisiä poliittisia kysymyksiä

lukuun ottamatta. Valtioneuvoston tärkein vuotuinen politiikan toteuttamisväline on talousarvioesitys. Eduskunta tekee talousarvioesitykseen vain vähäisiä muutoksia päättäessään lopullisesta talousarviosta. Kunkin vuoden budjettiprosessi kestää yli vuoden. Valtiovarainministeriön virkamiehillä on prosessin koordinoinnissa ja määrärahojen mitoituksessa lähes ylivalta.

Valtioneuvoston yleisistunto. Yleisistunnossa ratkaistaan vain kaikkein merkittävimmät asiat ja tasavallan presidentille tehtävät ratkaisuehdotukset. Ne käsitellään nopealla tempolla. Asiat saavat istunnossa vain muodollisen siunauksen, sillä niistä on tarvittaessa sovittu jo etukäteen. Käsittely perustuu jaettuun esittelylistaan, joka sisältää esittelijän päätösehdotuksen. Ministerit eivät nykyisin yhteisesti perehdy asioihin, mutta vastaavat niistä kyllä yhdessä. Yleisistunto varmistaa lähinnä ministerien perustiedonkulun ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Asiat, joita ei käsitellä yleisistunnossa, käsitellään ministeriöissä. Rutiiniasioita on vähitellen siirretty alemmalle tasolle, jossa asiantuntemus ja tieto itse asiassa ovat, eikä ministerien tarvitse päättää jokaisesta pienestä asiasta.

Esittely tasavallan presidentille. Myös tasavallan presidentin esittely on lähinnä vain muodollinen tilaisuus. Presidentti toimii tilaisuuden puheenjohtajana ja tekee päätöksensä valtioneuvostossa sen ministerin esittelystä, jonka toimialaan asia kuuluu. Valtioneuvostolla on esityksenantovelvollisuus tasavallan presidentille.

Presidentti tekee esittelyssä päätökset yksin, eikä niistä äänestetä. Hän on sidottu valtioneuvoston myötävaikutukseen, mutta ei sen mielipiteeseen. Tietyissä päätöksissä presidentin valtaa on tosin nykyisin rajoitettu.

Iltakoulu. ”Iltakoulu” on valtioneuvoston viikoittaisena kokoontumisfoorumina tärkeä elin valtioneuvoston toiminnassa. Istunnossa korostuu pääministerin johtajuus.

Iltakoulussa käytävässä vapaamuotoisessa keskustelussa ei tehdä muodollisia päätöksiä, mutta tehdään ratkaisuja laajoista asioista ennen virallisia menettelyjä. Keskusteluilla voidaan selvittää asioiden valmisteluvaiheessa ministerien näkemykset ja siten muodostaa valtioneuvoston ennakkokanta asiaan. Keskusteluihin osallistuvat valtioneuvoston lisäksi hallituspuolueiden eduskuntaryhmien puheenjohtajat, oikeuskansleri, valtioneuvoston kanslian valtiosihteeri, valtioneuvoston tiedotuspäällikkö ja merkittävimmät virkamiehet.

Iltakoulun merkitys perustuu sen epäviralliseen luonteeseen. Se on paisunut hieman liian suureksi ollakseen todella sopiva keskusteluun ja päätöksentekoon, mutta se vahvistaa kuitenkin pääministerin ja muiden ministerien päätäntävaltaa suhteessa virkamiehiin.

Ministerivaliokunnat. Ministerivaliokunnissa ratkaistaan asioita pääministerin johdolla muutaman erikseen valitun ministerin kesken, vaikka valiokunnat eivät ole virallisia päätöksentekuelimiä. Lakisääteisesti valtioneuvostossa on ministerivaliokunnat ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä EU:ta koskevien asioiden, raha-asioiden ja talouspolitiikan valmistelua varten. Näiden lisäksi voidaan tarvittaessa asettaa muitakin valiokuntia.

Raha-asiainvaliokunnan pääasiallisena tehtävänä on ennakollinen finanssivalvonta. Valtioneuvosto määrää sen käsittelyyn asiat, joilla on suuri taloudellinen merkitys tai joista muuten vaaditaan raha-asiainvaliokunnan lausunto. Sen keskeisinä jäseninä toimivat pääministeri ja valtiovarainministeri.

Talouspoliittisen ministerivaliokunnan tehtävät ovat väljät. Ministerivaliokunnassa käsitellään valmistelevasti talouspoliittisia toimenpiteitä pääministerin määräämässä laajuudessa.

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen valiokunta käsittelee valmistelevasti ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä asioita ja tähän alaan kuuluvien asioiden yhteensovittamista koskevat kysymykset. Valiokuntaan kuuluvien ministerien lisäksi valiokunnan taustalla vaikuttavat vahvasti ulkoasiainministeriön ylimmät virkamiehet. Valiokunta voi kokoontua yhdessä tasavallan presidentin kanssa. Yhteisen kokouksen voi kutsua koolle joko pääministeri tai presidentti.

Sisäpiirit. Kukin hallitus muodostaa ministerivaliokuntien ja iltakoulun lisäksi omia epävirallisia neuvottelujärjestelmiään. Hallituksen sisäisissä valtakeskittymissä asioista sovitaan ennen virallista päätöksentekoa. Pääministeri on merkittävä tekijä keskittymän muodostumisessa. Hallitusta pyörittää pieni, tosiasiallista valtaa käyttävä piiri. Muut ministerit osallistuvat vain muodolliseen päätöksentekoon.

Jokaisella ministerillä on kuitenkin oma merkittävä asema omassa ministeriössään, jota he saavat hoitaa hyvinkin itsenäisesti. Ministerit jo sinänsä kuuluvat ehdottomasti poliittiseen eliittijoukkueeseen, vaikka valtioneuvostossa olisivatkin vasta kakkosketjun pelaajia.

3.3.4 Valtiohallinto

Valtion hallinto- ja pakotuskoneiston ylläpitämiseksi kerättävien verojen kantamisesta, käytöstä ja monista muista juoksevista asioista huolehtiva virkamiehistö eli *byrokratia* erottuu muusta väestöstä. Hallitseva yhteiskuntaluokka tarvitsee byrokratiaa valtansa varmistamiseksi ja käytäntöön viemiseksi.

Valtion julkinen hallinto panee täytäntöön lainsäädäntöelimen hyväksymiä lakeja ja toteuttaa käytännössä ylimmän poliittisen johdon hyväksymiä toimintapolitiikkoja (engl. *policy*). Hallinto ei kuitenkaan toimi vain puolueettomana ylemmän tason päätösten toimeenpanijana. Valtiohallinto on nimittäin erittäin laaja koneisto, ja monet sen erilliset yksiköt ovat hyvin suuria. Sillä ja sen osilla on myös omia intressejä. Näitä byrokratia pyrkii ajamaan myös muodollisen päätöksentekomenettelyn ohi mm. osallistumalla julkiseen keskusteluun.

Valtion hallinto- ja pakotuskoneisto pitää poliittista järjestelmää koossa. Poliitikot vaihtuvat, mutta virkamiehistö pysyy paikoillaan. Hallinnon rakenteita ei muuteta kovin usein. Silloinkin kun niitä muutetaan, vanhat tavat ja tottumukset vaikuttavat vielä pitkään uudistetuissa rakenteissa.

Byrokraattien ”luokka” ei majoile vain valtiohallinnossa, vaan myös kunnissa, taloudellisissa etujärjestöissä sekä ”valtionhoitajapuolueiden” johtotehtävissä. Byrokraatit ovat kapitalistiluokan käsivarsia, jotka ulottavat itsensä lähes kaikkialle ja

läpäisevät koko poliittisen järjestelmän. Julkisessa hallinnossa 1980-luvun lopulta alkaneet uudistukset sekä kansainvälisten tehtävien lisääntyminen ovat vahvistaneet virkamiehistön valtaa.

3.3.5 Alueellinen itsehallinto

Valtiot ovat jakaneet jonkin verran valtaa paikkakunnille, alueille ja organisaatioille. Syyt tähän ovat joko historiallisia, ideologisia tai tarkoituksenmukaisia hallinnon toteuttamista ajatellen. Kuntien lisäksi itsehallinto on esimerkiksi yliopistoilla. Yliopistoissa käytävä poliittisten järjestöjen välinen kamppailu on siten suhteellisen merkittävää. Lisäksi itsehallinnosta johtuen yliopistojen opintosuunnitelmat ja opetussisällöt eivät ole valtiovallan suitsemia sillä tavoin kuin opinnot alemmissa asteissa.

Suomen kunnallisen itsehallinnon sisältöä on lokakuusta 1991 alkaen määrittänyt *Euroopan neuvoston paikallisen itsehallinnon peruskirja*. Tämä asiakirja nojaa valtuuston aseman ensisijaisuuteen. Valtuustot ovat kuitenkin kyseenalaisia asukkaiden edustajia. Kuntalaisten vaaliosallistuminen on usein alhaista. Lisäksi yhteiskuntaluokkien välinen suhde on valtuustossa erilainen kuin kaikkien kuntalaisten keskuudessa. Useille työläisille (ja yksityisyrittäjillekin) työn ja luottamustehtävän yhdistäminen on mahdotonta. Aika ja voimat eivät kerta kaikkiaan riitä.

Peruskirjan lisäksi puitteita itsehallinnolle rajaa perustuslain 121 §: ”*Suomi jakaantuu kuntiin, joiden hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon. Kuntien hallinnon yleisistä perusteista ja kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla. Kunnilla on verotusoikeus. Lailla säädetään verovelvollisuuden ja veron määräytymisen perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Itsehallinnosta kuntia suuremmilla hallintoalueilla säädetään lailla. Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.*”

Suomessa kunnat hallitsevat kahta kolmasosaa julkisesta palveluntuotannosta. Harvassa maassa kunnallisen itsehallinnon vastuulla on näin suuri osuus yhteiskunnallisesta palvelutoiminnasta. 1980-lopulta alkaen kunnallista itsehallintoa on kuitenkin uudistettu siten, että se on tullut entistä riippuvaisemmaksi valtiosta, joka määrää kuntien tehtävistä ja tuloperustasta. Myös suhtautuminen kuntalaisiin on muuttunut. Kansalaisia on alettu pitää asiakkaina. Hallinnossa on vallalla liiketaloudellinen ajattelu, ja kuntahallinnossakin puhutaan esimerkiksi tuotteista ja laatujohtamisesta. Kuntalainen ei ole ensimmäisellä sijalla kunnan toiminnassa, vaan huomion keskipisteenä ovat kunnan toimintajärjestelmän tehokkuus ja taloudellisuus. Nykyisenä trendinä on hallinnon ja palvelujen keskittäminen yhä suurempiin yksiköihin, kuntien menojen karsiminen ja henkilöstön vähentäminen.

Erityislainsäädäntöä on uudistettu siten, että kunnallinen harkintavalta on lisääntynyt. Vuodesta 1993 alkaen kunnat (ts. kunnanvaltuustot) ovat voineet itse valita palvelun tuotantotavan. Joissakin kunnissa palveluja on yksityistetty. Suojatuilla paikallisilla markkinoilla toimivaa palvelutuotantoa ollaan hävittämässä yksityisten yritysten kilpailun tieltä. Myös kuntalaisten omaa vastuuta ja palvelujen järjestämistä ns. kolmannen sektorin eli kansalaisjärjestöjen toimesta on viime vuosina nostettu esille.

Vastuu *peruspalvelujen* tuottamisesta on kunnilla. Yhden määritelmän mukaan peruspalveluja ovat sellaiset palvelut, jotka (1) pääasiassa koskevat suurta määrää ihmisiä, (2) vaikuttavat kansalaisten jokapäiväiseen elämään ja (3) joiden puuttuminen aiheuttaa merkittäviä ongelmia. Lisäksi erityisryhmien kuten vammaisten palvelut on laskettava peruspalveluiksi.

Maakuntien liittojen merkityksen kasvu on keskeinen 1990-luvulla tapahtunut hallinnon rakenteiden muutos. Euroopan Unionin jäsenyys on vahvistanut maakunnallista kehitystä. Kunnallishallinnolla on kunnallisvaaleihin nojaava oikeutus vallankäytölle, virkamiesten hallitsemilla lääninhallituksilla sitä taas ei ole. Maakuntien merkityksen kasvu vähentää näin edustuksellisen demokratian merkitystä.

Kunnalliselle itsehallinnolle ei saatu virallista tunnustusta EU:lta. Pohjoismaiden tyyppinen itsehallinto tunnetaan vain muutamassa jäsenvaltiossa. Vahvempi vaikutus unionin kuntajärjestelmän muovautumisessa on esimerkiksi Ranskan ja Iso-Britannian kuntien kaltaisilla ratkaisuilla, joissa kunnat ovat toiminnallisesti heikkoja.

3.3.6 Oikeuslaitos

Oikeuslaitos kuuluu pakotuskoneiston osana valtiovallan ytimeen. Oikeuslaitoksen osia ovat tuomioistuimet, syyttäjälaitos, ulosottoviranomaiset, vankeinhoitolaitos ja kriminaalihuoltolaitos sekä asianajajalaitos. Vaikka poliisin tehtäviin kuuluu oikeudellisen selvittelyn ensimmäinen vaihe (esitutkinta), poliisi ei ole osa oikeuslaitosta. Poliisi on valtiovallan sisäpoliittinen miekka, jota käytetään järjestyksen väkivaltaiseen ylläpitämiseen. Tähän tarkoitukseen käytetään vakavimmissa kriiseissä tietenkin myös armeijaa.

Eriteltäessä poliittisen vallan käyttäjiä on otettava huomioon oikeuslaitoksen tuomioistuimet. Tuomioistuimilla on valtaa määrittää asioita, jotka lainsäätämässä ovat jääneet tai on jätetty avoimiksi ja tulkinnanvaraisiksi. Tuomioistuimet tekevät juridisten ratkaisujen lisäksi myös poliittisia ratkaisuja.

Tuomioistuimet voivat asiaratkaisun ohessa lausua käsityksiä oikeuden sisällöstä. Soveltaessaan säännöksiä tuomioistuimet konkretisoivat tavoitteita ja päämääriä, joita lainsäädännöllä ajatellaan olevan. Kapitalistisen yhteiskunnan kehitys on nostanut tuomioistuinten roolia poliittisen vallan käyttäjinä. Tuomioistuinten poliittinen valta on kasvanut, koska lait ovat yhä useammin vain löyhiä suuntalinjoja (jolloin harkintavallan merkitys on suuri) ja koska oikeudellinen sääntely ulottuu yhä syvemmin yhteiskuntaan.

Keskeisessä asemassa tuomioistuimissa ovat tuomarit, jotka presidentti nimittää virkaan. Jos tuomarilla on merkittävästi harkintavaltaa ratkaisun teossa, hänen omat asenteensa ja maailmankatsomuksensa vaikuttavat lakien tulkintaan.

3.4 Poliisilaitos ja armeija

Valtion pakotusvallan tärkeimmät elimet ovat poliisi ja armeija, joiden toiminta ja (itsenäinenkin) poliittinen vaikutusvalta korostuu kriisitilanteissa. Yhteiskuntarauhan

aikana poliisilla ja armeijalla on poliittista vaikutusta etenkin uhkakuvien luojina — turvallisuuspoliisi voi pelotella terrorismin uhalla ja armeija Venäjän olemassaololla.

3.4.1 Poliisi

Poliisi pitää yllä järjestystä, taltuttaa mellakoita ja muuten varmistaa, ettei yhteiskuntajärjestykselle vaarallinen aines saa toimia vapaasti. Poliisilain 1 §:n mukaan poliisin tehtävänä on ”*oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen*”.

Vuonna 2005 tulivat voimaan uudet, laajemmat toimintavaltuudet rikosten ennaltaehkäisyyn. Nämä muuttavat poliisin valtuuksia siten, että henkilöiden yksityiseen elämään on helpompi tunkeutua. Poliisilain 28 §:n mukaan poliisilla on tietyin ehdoin valtuudet tekniseen valvontaan, tarkkailuun ja tekniseen tarkkailuun, peitet toimintaan (soluttautuminen), valeostoihin, televalvontaan (tunnistetietojen hankkiminen mm. puhelinliittymästä tai sähköpostiliikenteestä), telekuunteluun (mm. puhelinkuuntelu) ja tietolähdetoimintaan. Poliisilain 36 a §:n mukaan poliisi voi käyttää ulkopuolista henkilöä tietolähteenä. Rekisteröidylle tietolähteelle voidaan maksaa palkkio (perustellusta syyistä myös rekisteröimättömälle lähteelle). Nämä toimintatavat ovat vain pieni osa poliisin tehtävistä. Kuitenkin ne ovat merkittäviä, koska erityisesti yhteiskunnallisen tilanteen kiristyessä ne antavat valtaapitäville suuremman keinovalikoiman opposition hillitsemiseen.

Poliisilaitosta johtaa sisäasiainministeriö. Laitos jakautuu kolmeen valtakunnalliseen yksikköön: *keskusrikospoliisiin, suojelupoliisiin ja liikkuvaan poliisiin*.

Keskusrikospoliisi. KRP on valtakunnallinen yksikkö, joka vastaa erityisesti ammattimaisen, järjestäytyneen ja kansainvälisen rikollisuuden tutkinnasta ja torjunnasta. KRP:n toiminta-alaan sisältyvät pääasiassa törkeät talous-, huumausaine- ja tietotekniikkarikokset, rahanpesu sekä henkirikokset. Se tutkii myös mm. lahjonta- ja virkarikoksia sekä ympäristörikoksia. Vuoden 2005 vuosikertomuksen mukaan eniten Keskusrikospoliisia työllistävät talousrikokset (37 %), huumausainerikokset (18 %) ja väkivaltarikokset (10 %).

KRP vastaa valtakunnallisesti rikostiedustelusta. Lisäksi KRP tunnistaa uusia rikostyyppisiä, kehittää rikostutkimusmenetelmiä ja vastaa oman alueensa koulutuksesta.

Suojelupoliisi. Supon ”*tehtävänä on torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa. Sen tulee myös ylläpitää ja kehittää yleistä valmiutta valtakunnan turvallisuutta vaarantavan toiminnan estämiseksi*” (Laki poliisin hallinnosta, 10 §). Verkkosivujensa mukaan Supon ”keskeiset tehtävät ovat vastavakoilu, terrorismin torjunta, valtion sisäisen turvallisuuden uhkien torjunta, ennalta estävä turvallisuustyö, turvallisuusvartiointi ja osallistuminen kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan”. Suojelupoliisin vuosikertomuksesta (2005) nousevat ulkoisina uhkina esiin ”ääri-islamilaan” terrorismi, Venäjän intressit Suomenlahden alueella ja tietoverkkojen kautta tapahtuva vakoilu.

Sisäisinä turvallisuusuhkina mainitaan rasistinen rikollisuus, eläinoikeusliike ja ympäristönsuojelujärjestöt.

Vastavakoilu eli ulkomaisen vakoilun torjunta on tärkeä osa Supon toimintaa. Supo seuraa myös erilaisten yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa. Erityisesti tällä hetkellä seurannassa ovat anarkistit ja eläinoikeusaktivistit, mutta myös vallankumoukselliset kommunistit ja radikaalein osa ”kansallista oikeistoa” (”uusnatsit”). Järjestöjen toimintaa ja tapahtumia, erityisesti mielenosoituksia, käydään valvomassa.

Rauhan aikana salaisen poliittinen toiminta on yleensä huomaamatonta eikä tavallinen ”kunnon kansalainen” sitä havaitse. Epävakaissa oloissa turvallisuuspoliisin toiminta korostuu.

Paikallispoliisi. Paikallispoliisi hoitaa paikallisia järjestystehtäviä. Paikallispoliisi-toiminta on hallinnollisesti sijoitettu kihlakuntiin. Kihlakuntien poliisilaitokset toimivat poliisin lääninjohdon alaisuudessa.

Liikkuva poliisi. Suomen Liikkuva Poliisi perustettiin 1930. Aluksi se oli sotilaallisesti koulutettu ja järjestetty komennuskunta, joka keskittyi joukkolevottomuuksien estämiseen ja taltuttamiseen. Sisäpoliittisen tilanteen rauhoituttua muut tehtävät nousivat tärkeämmiksi liikkuvan poliisin toiminnassa. Autojen lisääntyttyä 1950-luvulta lähtien liikenneturvallisuudesta huolehtiminen tuli pääasialliseksi tehtäväksi. Liikkuva poliisi toimii myös poliisireservinä.

Europol. Euroopan poliisivirasto eli Europol perustettiin vuonna 1992. Europol käsittelee rikostietoja Euroopan Unionin alueella. Europol on väline EU:n jäsenvaltioiden poliisilaitosten yhteistyön tiivistämisessä. Tärkeä osa poliisilaitosten välistä yhteistyötä on kansallisten henkilö- ja tietorekisterien kerääminen ja ylläpito. Näiden rekisterien tietoja välitetään Europolin kautta. Europol on vastuussa toiminnastaan EU:n oikeus- ja sisäasioiden neuvostolle. Keskusrikospoliisi hoitaa Suomen poliisilaitoksen yhteyksiä Europoliin.

3.4.2 Puolustusvoimat

Armeijan avulla pystytään viime kädessä määräämään poliittinen järjestelmä. Se, jota armeija tottelee, kykenee käytännössä sanelemaan vallitsevan järjestyksen.

Suomen armeija toimii puolustusministeriön alaisuudessa. Puolustusvoimat jakaantuu maa-, meri- ja ilmavoimiin. Suomi on jaettu kolmeen maanpuolustusalueeseen: läntiseen, itäiseen ja pohjoiseen. Maanpuolustusalueet vastaavat alueensa puolustuksesta ja sen suunnittelusta. Virallista armeijaa tukee ”vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestelmä”, joka on käytännössä uudelleensyntynyt suojeluskuntaverkosto. Maanpuolustuskoulutus ry tarjoaa palvelujaan jokaiselle 15 vuotta täyttäneelle Suomen kansalaiselle.

Suomessa on *yleinen asevelvollisuus*. Perustuslain mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvoitettu osallistumaan Suomen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseen tai sen avustamiseen. Sotilaallisesta toiminnasta voi saada vakaumuksen perusteella vapautuksen. Oikeudesta tähän säädetään lailla. Yleinen asevelvollisuus ei

rajoitu pelkästään varusmiespalvelukseen. Asevelvollisuus aika alkaa *miehellä* sen vuoden alusta, jolloin täyttää 18 vuotta. Aika päättyy sen vuoden lopussa, jolloin mies täyttää 60 vuotta.

Armeissa on palkattua väkeä noin 16 500. Varusmiehiä vuosittain koulutetaan noin 27 000 varusmiestä, joista naisia on noin 500. Suomen armeijan vahvuus on suhteellisen suuri: sotilaita on lähes puoli miljoonaa. Maavoimien vahvuus on lähes 350 000, ilmavoimien 35 000 ja merivoimien alle 40 000 sotilasta. Tätä sodanajan vahvuutta ollaan laskemassa 350 000 sotilaaseen vuoden 2008 loppuun mennessä.

Suomi osallistuu yhä laajemmin ”rauhanturvatehtäviin” eri puolilla maapalloa. Suomella on sotilasliitto Naton kanssa rauhankumppanuusohjelma. Tämä näkyy suomalaissotilaiden läsnäolona esimerkiksi Afganistanissa.

3.5 Ulkopoliittikka

Ulkopoliittikaksi kutsutaan sitä osaa valtiollisista toiminnoista, jossa on kyse suhteiden hoidosta muihin valtioihin ja kansainvälisiin järjestöihin. Ulkopoliittikkaa on myös valtioiden ”käyttäytyminen” ja sen vaikutukset kansainvälisessä järjestelmässä. Laajasti ajatellen ulkopoliittikkaan kuuluu myös valtion sisäinen politiikka kuten sotalaitoksen ja talousjärjestelmän kehittäminen. Valtion olemassaolon ja vallan turvaaminen muodostaa ulkopoliittikan ytimen. Suomen perustuslain ideologiaa pursuavan ensimmäisen pykälän mukaan Suomi ”*osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi*”.

Erilaisilla poliittisilla toimenpiteillä voidaan sanoa olevan *sisäpoliittisia* ja *ulkopoliittisia* vaikutuksia. Ulko- ja sisäpolitiikka eivät ole toisistaan irrallaan, mutta niitä on joissakin yhteyksissä mielekäästä tarkastella erillisinä. On muistettava, että niiden välinen vuorovaikutus on jatkuvaa.

Ulkopoliittikka eroaa luonteeltaan valtion rajojen sisäisestä vallankäytöstä. Ulkopoliittisissa suhteissa toimijat ovat muodollisesti samanarvoisia. Asiat järjestetään neuvotteluihin ja sopimuksiin. Erilaisten vaikuttavien tekijöiden runsaus tekee ulkopoliittisista ratkaisuksista herkkiä virheille. Lisäksi ratkaisut on usein tehtävä nopeasti ja ilman parlamentaarisen koneiston osallisuutta. Pienetkin virhearvioinnit voivat muodostua vaikeasti korjattaviksi ongelmiksi.

Ulkopoliittikkaa johtaa muodollisesti presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Eduskunnan valtaan kuuluu kansainvälisten velvoitteiden hyväksyminen, irtisanominen ja niiden voimaansaattamisen päättäminen. Valtioneuvosto vastaa EU:ssa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta. Jos päätös ei vaadi eduskunnan suostumusta, valtioneuvosto päättää myös niihin liittyvistä toimenpiteistä Suomessa.

3.6 Euroopan Unionin vaikutuksia Suomen poliittiseen järjestelmään

Lokakuussa 1994 suomalaiset äänestivät kansanäänestyksessä EU-jäsenyydestä. Jäsenyydelle sanoi ”kyllä” 56,9 % äänestäneistä ja 43,1 % oli jäsenyyttä vastaan. Eniten

ansaitsevat ja korkeimmin koulutetut äänestivät yleensä jäsenyyden puolesta. Vähemmän tienaavat ja heikommin koulutetut laittoivat rastin useammin ”ei”-puolelle. Alueellisesti jäsenyyttä kannatettiin vankimmin Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa ja vastustettiin Pohjois-Suomessa ja maaseudulla. Maanviljelijöistä lähes kaikki vastustivat jäsenyyttä.

EU-jäsenyyttä kannattaneen leirin käytettävissä olleet voimavarat olivat moninkertaiset jäsenyyden (hajanaisiin ja huonosti organisoituihin) vastustajiin verrattuna. Suomen keskeisimmät puolueet, valtaosa kansanedustajista, presidentti *Martti Ahtisaari* ja monet muut näkyvät hahmot kannattivat jäsenyyttä. Jäsenyys sai myös sanomalehtien valtaosalta avointa tukea. Tämän lisäksi taloudelliset etujärjestöt ja suuryritykset lobbasivat jäsenyyden puolesta.

Kaikki kapitalistiluokan orgaanisen puolueen osat siis kannattivat jäsenyyttä. Unioni onkin eurooppalaisen kapitalistiluokan imperialistisen kermakerroksen hanke nykyisen asemansa vahvistamiseksi entisestään. EU:sta voidaan armeijansa avulla muovata todellinen rautanyrkki luonnonvarojen ja markkinoiden valtaamiseksi. Jo unionin sisällä yritykset saavat käyttöönsä entistä suuremmat ja rahakkaammat sisämarkkinat — kansallisvaltioiden puitteet olivat käyneet jo aivan liian pieniksi.

Suomen EU-politiikkaa hahmotettaessa ovat hallitus ja pääministeri keskeisessä asemassa. Unionin tärkein lainsäädännöllinen elin on *ministerineuvosto*, jonka toimintaan ministerit osallistuvat. Pääministeri osallistuu Eurooppa-neuvoston kokouksiin yhdessä muiden unionin jäsenmaiden johtajien kanssa. Kun neuvoston kokouksissa käsitellään ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, pääministerin ja ulkoministerin lisäksi kokoukseen osallistuu myös presidentti. Valtioneuvosto nimeää Suomen ehdokkaat komissioon ja useisiin muihin unionin toimielimiin lukuun ottamatta EU-suurlähettilästä, jonka nimittää presidentti.

Jäsenet luopuvat unioniin liittyessään suuresta osasta itsemääräämistään ja sitoutuvat noudattamaan ylikansallisia lakeja. Yhdentymisen ja etenkin Euroopan talous- ja rahaliitto kaventaa kansallisen politiikan liikkumavaraa. Tämä johtaa hallinnon ja päätöksenteon sektorikohtaisuuden vahvistumiseen ja virkamiesten roolin korostumiseen asioiden valmistelussa sekä niiden hallinnoinnissa. Samalla kansallisen parlamentin merkitys vaikutusväylänä heikkenee ja maakunnallisen tason merkitys kasvaa. Virkamiesten kansainvälisten tehtävien lisääntyminen tarkoittaa virkamiehistön vallan kasvua päätöksenteon kaikissa vaiheissa.

Unionin jäsenyys vie valtaa kaikilta jäsenvaltioiden poliittisilta toimielimiltä. EU:lla on entistä oleellisempi merkitys jäsenvaltioiden poliittisten instituutioiden, puolueiden, etujärjestöjen, yritysten ja joukkotiedotusvälineiden toiminnassa. Lisäksi lainsäädännön painottuminen unionitasolle on kasvattanut virkamiesten vaikutusvaltaa. Unionissa vaikuttaminen vaatii paljon tietoa päätöksentekojärjestelmästä ja valmisteltavan asian sisällöstä.

Yhdentymisen unioniin aiheuttaa jakolinjoja niin puolueiden välillä kuin niiden sisälläkin. Unionin tai yhdentymisen syventymisen vastustaminen on johtanut jopa uusien puolueiden syntyyn. Myös eurooppalaisen imperialismien keskusmaiden (Saksa, Iso-Britannia ja Ranska) suurimmat puolueet ovat olleet aikanaan sisäisesti hajallaan yhdentymiskehityksen suhteen. Ennen vuoden 1994 kansanäänestystä Suomen poliittisten puolueiden väliset erot näyttäytyivät siten, että jäsenyyttä kannattavaan

ryhmään kuuluivat kokoomus, keskusta (sisäisten riitojen jälkeen), SDP ja RKP. Häilymään jäivät vasemmistoliitto ja vihreät, jotka eivät ottaneet mitään kantaa EU-jäsenyyteen. Unionin jäsenyyttä vastustivat kristillinen liitto (nykyiset kristillisdemokraatit), Suomen maaseudun puolue (perussuomalaisen edeltäjä) sekä kommunistit (itsenäisenä puolueena tuolloin vain KTP).

Puolueiden ensisijaisina vaikutuskanavina ovat kansalliset hallitukset ja parlamentit, mutta unionitason puolueyhteistyön merkitys on kasvanut. ”Europuolueista” kaksi on selvästi kaikkein merkittävintä: Euroopan kansanpuolue — Euroopan demokraatit (EPP-ED), jossa kokoomus on jäsenenä, ja Euroopan sosialistien puolue (PSE), jonka jäseniä sosialidemokraatit ovat. Muita europuolueita ovat mm. Euroopan liberaalidemokraattien liitto (ALDE) johon kuuluvat keskusta ja RKP, Euroopan vihreä puolue (EGP), EU-demokraatit (EUD) ja Euroopan vasemmistopuolue (ELP).

Suomen poliittinen järjestelmän tärkein osa on Suomen valtio. Se on ensisijaisesti kapitalistiluokan hallinnon väline, jonka kautta kapitalismi oikeutetaan ja säilytetään Suomen alueella. Se on myös väline voimavarojen suuntaamiseksi kapitalistiluokan yleisten etujen mukaisesti. Suomen poliittinen järjestelmä on muovautunut monien eri tekijöiden vaikutuksesta. Merkittävimpänä vaikuttaa vallitseva kapitalistinen tuotantotapa, mutta suuri vaikutus järjestelmän rakenteisiin on myös paikallisilla ja historiallisilla erityispiirteillä, edeltäneillä yhteiskunnallisilla ja valtiollisilla käytännöillä, perinteillä ja ulkoisilla vaikutteilla, kansainvälisillä suhteilla, byrokratian intresseillä, erilaisilla ideologioilla sekä tietenkin poliittisella ja luokkataistelutilanteella. Nykyinen Suomi kuuluu yhteen imperialismin keskuksista, joten Suomen poliittinen järjestelmä on osana säilyttämässä nykyistä maailmanjärjestystä, jossa maailma jakautuu alistettuihin ja alistaviin maihin. Suomi myös toimii edistääkseen eurooppalaisen imperialismin etuja. (Tätä kutsutaan vaikuttamiseksi, kilpailukyvyksi, talouskasvuksi ja joustamiseksi.)

Lähteitä ja lisälukemista

- Althusser, Louis 1984. Ideologiset valtiokoneistot. Jyväskylä: Kansankulttuuri — Vastapaino.
- Ammattiyhdistysliikkeen ABC 2005. SAK — AKAVA — STTK. [Internet <http://www.sak.fi/liitteet/83.pdf>]
- Arvola, Kari 1979. Kapitalistinen kasvukriisi ja marxilainen materialismi. Pori: Kansankulttuuri.
- Blom, Raimo ym. 1984. Suomalaiset luokkakuvassa. Jyväskylä: Vastapaino.
- Blom, Raimo 1982. Yhteiskuntateoria ja valtio. Vaasa: Vastapaino.
- Burlatski, Fjodor 1978. Nykyajan valtio ja politiikka. Moskova: Edistys.
- Comparative Study of Electoral Systems, module 2. [Internet <http://www.cses.org/>]
- Ehdotus sopimukseksi Euroopan perustuslaista Thessalonikin Eurooppa-neuvostolle 20. kesäkuuta 2003. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.
- Engels, Friedrich 1974. Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä. Moskova: Edistys. [Internet <http://sosialismi.net/kirjasto/engels/Perheen,%20yksityisomaisuuden%20ja%20valtion%20alkupera.pdf>]
- Engels, Friedrich 1973. Sosialismin kehitys utopiasta tieteeksi. Pori: Kansankulttuuri. [Internet <http://www.sosialismi.net/kirjasto/engels/Sosialismin%20kehitys%20utopiasta%20tieteeksi.pdf>]
- European Social Survey. [Internet <http://www.europeansocialsurvey.org/>]
- Gramsci, Antonio 1979. Vankilavihkot. Valikoima. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Gramsci, Antonio 1982. Vankilavihkot. Valikoima 2. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Gronow, Jukka, Klemola, Pertti & Partanen, Juha. Demokratian rajat ja rakenteet. Tutkimus suomalaisesta hallitsemistavasta ja sen taloudellisesta perustasta. Juva: WSOY.
- Helin, Jyrki 2001. Edunvalvonnan etujoukko. Luottamusraportti. Jyväskylä: SAK. [Internet <http://netti.sak.fi/sak/pdf/edunvalv.pdf>]
- Hirsch, Joachim 1985. Turvavaltio. 2. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hobsbawn, Eric 1994. Nationalismi. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hänninen, Sakari 1986. Valtiosta valtaan. Jyväskylä: Tutkijaliitto.
- Julkunen, Raija 2001. Suunnanmuutos. Tampere: Vastapaino.
- Kalela, Jorma 1989. Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kantola, Anu 2002. Markkinakuri ja managerivalta. Helsinki: Loki-kirjat.
- Kemppinen, Reijo 2002. Suomi Euroopan Unionissa. Perusteos. Neljäs kokonaan uudistettu painos. Helsinki: Edita. [Internet <http://www.eurooppa-tiedotus.fi/doc/fi/julkaisut/suomi.pdf>]
- Kontturi, Kai 2006. Talouden muutokset Suomessa 1990—2004. [Kulttuurivihkojen Foorumi-sähköpostilistalla Heikki Männikön viestin liitteenä 30.6.2006.]
- Koski, Anne 2005. Niinkö on jos siltä näyttää? Helsinki: Tutkijaliitto
- Kosonen, Pekka ym. 1979. Suomalainen kapitalismi. Helsinki: Love-kirjat.
- Kosonen, Pekka 1998: Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere: Vastapaino.
- Kyntäjä, Timo 1993. Tulopolitiikka Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Leiden, Carl & Schmitt, Karl M. 1968. The Politics of Violence: Revolution in the Modern World. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Lenin, Vladimir 1975. Valtio ja vallankumous. Moskova: Edistys. [Internet <http://sosialismi.net/kirjasto/lenin/Valtio%20ja%20vallankumous.pdf>]
- Lenin, Vladimir 1975. "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa. Moskova: Edistys.
- Marxisti-leninistin perusvihko. 2006. Tampere: KomNL — Sosialismi.net. [Internet <http://www.sosialismi.net/kirjasto/muut/Marxisti-leninistin%20perusvihko.pdf>]

- Marx, Karl 1971. Pariisin kommuuni [Kansalaisista Ranskassa]. Helsinki: Kansankulttuuri. [Internet <http://sosialismi.net/kirjasto/marx/Kansalaisista%20Ranskassa.pdf>]
- Marx, Karl 1974. Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. 1. osa. Pääoman tuotantoprosessi. Moskova: Edistys.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich 1978. Sosialistisesta vallankumouksesta. Kokoelma. Moskova: Edistys.
- Michels, Robert 1968. Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. Second Free Press paperback edition. New York: Free Press. [Internet <http://religionanddemocracy.lib.virginia.edu/library/tocs/MicPoli.html>]
- Miliband, Ralph 1968. The State in Capitalist Society. New York: Basic Books.
- Moring, Tom & Himmelstein, Hal 1993. Poliittikaa riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioidun politiikan aikaan. Helsinki: Yleisradio.
- Nousiainen, Jaakko 1998. Suomen poliittinen järjestelmä. Kymmenes, uudistettu painos. Juva: WSOY.
- Nugent, Neill 2003. The Government and Politics of the European Union. Fifth edition. Ebbw Vale: Palgrave MacMillan.
- Oinonen, Eriikka, Blom, Raimo & Melin, Harri 2005. Onni olla suomalainen? Kansallinen identiteetti ja kansalaisuus. Helsinki: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (FSD).
- Paasivirta, Juhani 1978. Suomi ja Eurooppa 1808—1914. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Paasivirta, Juhani 1984. Suomi ja Eurooppa 1914—1939. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Pihkala, Erkki 2001. Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti 1996. Poliittikan perusteet. Porvoo: WSOY.
- Plehanov, Georgi 1978. Marxilaisuuden peruskysymyksiä. Moskova: Edistys.
- Rantala, Onni 1982. Suomen puolueiden muuttuminen 1945—1980. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Tapio & Wiberg, Matti 2000. EU ja Suomi. Unionijäsenyyden vaikutukset suomalaiseen yhteiskuntaan. Helsinki: Edita.
- Salo, Miika 2004. Sosialismin teorian perusteet. Sosialismi.net. [Internet <http://sosialismi.net/stp/>]
- Saukkonen, Pasi (toim.) 2003. Paikkana politiikka. Tietoa ja tulkintoja Suomen poliittisesta järjestelmästä. Helsinki: Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos.
- Saukkonen, Pasi (toim.) 2006. Suomen poliittinen järjestelmä. Vuoden 2006 versio [Päivitetty 10.10.2006]. Helsingin yliopisto. [Internet <http://www.valt.helsinki.fi/vol/spj/>]
- Soikkanen, Timo 1984. Kansallinen eheytyminen – myytti vai todellisuus? Juva: WSOY.
- Suomen perustuslaki. 2000. Vammala: Eduskunnan kanslia.
- Szczepanski, Jan 1970. Sosiologian peruskäsitteet. [Painopaikkaa ei ole merkitty] Kansankulttuuri.
- Vartia, Pentti ym. 2003. Vaitelias vaalikansa. Raportti suomalaisten asenteista 2003. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Vantaa: Taloustieto. [Internet http://www.eva.fi/files/88_vaalikansa.pdf?PHPSESSID=5fb136c9f6773a30893c14c48e193b04]
- Väyrynen, Raimo 1999. Globalisaatio ja Suomen poliittinen järjestelmä. Helsinki: Sitra.
- Wallerstein, Immanuel 1987. Historiallinen kapitalismi. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ylikangas, Heikki 1986. Käännekohtat Suomen historiassa. Helsinki: WSOY.

* * *

Lisäksi seuraavat Internet-sivustot:

<http://www.poliisi.fi/>
<http://www.puolustusvoimat.fi/>
<http://www.finlex.fi/>

*Suomen poliittinen järjestelmä on **PERUSASIA**-sarjan toinen osa. Vihkossa esitellään tiiviissä muodossa Suomen poliittisen järjestelmän *ydinasiat*.*

Vihko on tarkoitettu kaikille, jotka ovat kiinnostuneita kommunistisesta näkökulmasta valtioppiin.

PERUSASIA-sarjassa julkaistaan tiivistä perusopintomateriaalia opintokerhojen ja itseopiskelijoiden käyttöön.

Sarjan julkaisut ovat ehdoton hankinta jokaisen marxilaisen opintokerhon kirjastoon ja opiskelijan takataskuun.

32.182

ISBN-13: 978-952-99453-4-4 (nid.)

ISBN-10: 952-99453-4-5 (nid.)

ISBN-13: 978-952-99453-5-1 (PDF)

ISBN-10: 952-99453-5-3 (PDF)

www.komnl.fi

www.sosialismi.net